

วรรณคดีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยต้องการศึกษาเกี่ยวกับการปฏิบัติงานนิเทศการศึกษาของศึกษานิเทศก์ส่วนกลาง ในโรงเรียนผู้ใหญ่ในกรุงเทพมหานคร สังกัดกรมการศึกษานอกโรงเรียน เพื่อใหม่ความรู้ ความเข้าใจในแนวคิด หลักการเกี่ยวกับการนิเทศการศึกษาและบทบาทหน้าที่ของศึกษานิเทศก์ให้ชัดเจนยิ่งขึ้น จึงได้ศึกษาจากเอกสารเกี่ยวกับการนิเทศการศึกษา ตลอดจนงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำไปใช้ประกอบการสร้างแบบสำรวจและการวิเคราะห์ข้อมูลต่อไป ซึ่งจะกล่าวถึงตามลำดับดังนี้

1. ความหมายของการนิเทศการศึกษา
2. วัฒนาการของการนิเทศการศึกษา
3. หลักการนิเทศการศึกษาของกรมการศึกษานอกโรงเรียน
4. บทบาท หน้าที่และแนวปฏิบัติงานของศึกษานิเทศก์ส่วนกลาง กรมการศึกษานอกโรงเรียน
5. กระบวนการนิเทศการศึกษา
6. โครงการณ์เทศการศึกษา
7. แนวคิดและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ความหมายของการนิเทศการศึกษา

ความหมายของการนิเทศการศึกษาไม่มีข้อจำกัดแน่นอนตายตัว ขึ้นอยู่กับวัฒนธรรม ค่านิยม การศึกษา จุดมุ่งหมายและแนวทางการศึกษาแต่ละยุคแต่ละสมัย (ซารี มณีศรี 2523 : 19) ฉะนั้น จึงเห็นได้ว่ามีผู้ให้ความหมายของการนิเทศการศึกษาไว้หลายลักษณะ บางคนให้ความหมายในลักษณะของกิจกรรมทางวิชาการที่จัดให้กับครู บางคนให้ความหมายในลักษณะ

ของงานวิชาการในโรงเรียน ซึ่งนักการศึกษาหลายคนได้ให้คำนิยามของการนิเทศการศึกษา
ต่าง ๆ ดังนี้

บริกส์และจัสต์แมน (Briggs and Justmen 1950 : 4)

ได้ให้ความหมายไว้ว่า การนิเทศการศึกษา หมายถึงการประสานงานของบุคคลที่เกี่ยวข้อง
กับการศึกษาเพื่อกระตุ้นให้กำลังใจและชี้ทางให้ครูเจริญงอกงามในอาชีพ

ไวล์ (Wiles 1967 : 5)

ได้ให้ความหมายไว้ว่า การนิเทศการศึกษา
คือกิจกรรมที่จัดบริการเพื่อช่วยให้ครูได้ปฏิบัติงานดียิ่งขึ้น

กู๊ด (Good 1973 : 574)

ให้ความหมายไว้ว่า การนิเทศการศึกษา คือความ
พยายามทุกชนิดของเจ้าหน้าที่ฝ่ายการศึกษาที่ได้รับมอบหมายให้ทำหน้าที่นิเทศการศึกษาในการ
แนะแนวครู หรือผู้ที่ทำงานเกี่ยวข้องกับการศึกษาให้รู้วิธีปรับปรุงการสอนหรือให้การศึกษ

ชาญชัย อาจิมสมาจาร (2523 : 3-4)

ได้ให้ความหมายของการนิเทศการศึกษา
ไว้ว่า "...คือกระบวนการสร้างสรรค์ที่ไม่หยุดนิ่งในการให้คำแนะนำ และการชี้ช่องทางใน
ลักษณะที่เป็นกันเองแก่ครูและนักเรียน เพื่อปรับปรุงตัวของเขา (ครูและนักเรียน) ตลอดจน
สภาพการเรียนการสอน เพื่อให้บรรลุเป้าหมายทางการศึกษาที่พึงประสงค์...."

พนัส หันนาคินทร์ (2513 : 148)

ได้ให้ความหมายของการนิเทศการศึกษาไว้
ว่า การนิเทศมีจุดมุ่งหมายสำคัญอยู่ที่การปรับปรุง ส่งเสริมการเรียนการสอนให้ดีขึ้น การ
นิเทศมิใช่เป็นการบังคับหรือจบีผิด การนิเทศการสอนเป็นการช่วยเหลือร่วมมือซึ่งกันและกัน
เพื่อปรับปรุงการเรียนการสอนให้ดีขึ้น ดังนั้น การนิเทศการสอนจึงตั้งอยู่บนรากฐานแห่ง
มนุษยสัมพันธ์อันดี

วิญญู สาธ (2519 : 274)

ได้ให้ความหมายของการนิเทศการศึกษาไว้ว่า
"การนิเทศการศึกษา (Supervision) หมายถึง ความพยายามทุกชนิดของเจ้าหน้าที่
ฝ่ายการศึกษาที่ได้รับมอบหมายให้ทำหน้าที่นิเทศการศึกษา ในการแนะนำครูและผู้อื่นที่ทำหน้าที่
เกี่ยวกับการศึกษาให้รู้วิธีปรับปรุงการสอนหรือการให้การศึกษ" สอดคล้องกับแนวคิดของ

สาย ภาณุรัตน์ (2511 : 11) ซึ่งกล่าวว่า "การนิเทศการศึกษา คือความพยายามอย่างหนึ่งในหลาย ๆ อย่างที่จะช่วยส่งเสริมให้การศึกษาที่มีคุณภาพทั้งในด้านการเรียนการสอน" ส่วนแนวคิดของ สาโรจ บัวศรี (2504 : 68) เห็นว่า "การนิเทศการศึกษา คือการช่วยเหลือ คุุแลและตรวจตรา แนะนำ สนับสนุน ส่งเสริมและเกื้อกูล เพื่อให้งานวิชาการและธุรการในโรงเรียน หรือแต่ละสาขางานใดเกิดผลดี การนิเทศการศึกษานี้ไม่เกี่ยวกับการบังคับบัญชาแต่ประการใด แต่เป็นการแนะนำโดยแท้และเป็นการแนะนำช่วยเหลืออย่างเปิดเผย"

จากความหมายของการนิเทศการศึกษาที่ได้อธิบายมาทั้งหมดข้างต้น พอสรุปลักษณะของการนิเทศได้ดังนี้

1. การนิเทศการศึกษา เป็นระบบพฤติกรรมขององค์การ ในลักษณะนี้แสดงให้เห็นว่าการนิเทศมิใช่ใครคนใดคนหนึ่งเป็นผู้นิเทศ แต่การนิเทศจะต้องทำกันอย่างเป็นระบบทุกฝ่าย ทุกงานที่อยู่ในองค์การที่เกี่ยวข้องกับการนิเทศจะต้องมีส่วนร่วมในการนิเทศ
2. การนิเทศการศึกษา คือ กระบวนการที่ทำให้เกิดการปรับปรุงการเรียนการสอนของครูและบุคลากรทางการศึกษา โดยยึดหลักการทำงานร่วมกัน เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ของการจัดการศึกษา
3. การนิเทศการศึกษามุ่งที่จะพัฒนาการเรียนการสอน การพัฒนาในแง่นี้หมายถึงการกระตุ้นชี้แนะ ช่วยเหลือ ให้อำนาจ เพื่อให้ผู้ที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการเรียนการสอนได้พัฒนาตนเอง ซึ่งผลจากการพัฒนาจะนำไปสู่การบรรลุผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษา

วิวัฒนาการของการนิเทศการศึกษา

การนิเทศการศึกษาของไทยเริ่มมีมาตั้งแต่สมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว คือราวปี พ.ศ. 2430 เนื่องจากการศึกษาสมัยนั้นได้เริ่มขยายออกไปอย่างกว้างขวาง เสนาบดีและเจ้าหน้าที่จัดการศึกษาได้แต่งตั้งให้บุคคลที่เห็นสมควรออกไปตรวจการปฏิบัติงานของครู อาจารย์ ควบคุมแนวทางการศึกษาด้วยวิธีสอบวิชาตามที่กรมได้วางไว้เป็นมาตรฐาน เจ้าหน้าที่ที่ออกไปตรวจการศึกษาหัวเมืองนี้ เรียกว่า "พนักงานตรวจแขวง" และได้มีการ

พัฒนาโดยลำดับ กล่าวคือในปี พ.ศ. 2495 กรมวิสามัญศึกษาในสมัยนั้นได้จัดให้มีการอบรมศึกษานิเทศก์ขึ้นเป็นครั้งแรก ในปี พ.ศ. 2496 มีการกำหนดตำแหน่งศึกษานิเทศก์ประจำกรมวิสามัญศึกษา ในปี พ.ศ. 2497 กระทรวงศึกษาธิการได้อนุมัติให้จัดตั้งหน่วยศึกษานิเทศก์กรมวิสามัญศึกษา งานของศึกษานิเทศก์ส่วนใหญ่ในสมัยนั้นเป็นงานในระยะต้นคือ อบรมครู แนะนำอุปกรณ์การสอน สาธิตการสอน ทำคู่มือครู และให้ความช่วยเหลือในส่วนภูมิภาคมากขึ้น ในปี พ.ศ. 2500 มีการแต่งตั้งศึกษานิเทศก์ฝ่ายสามัญประจำจังหวัด ในปี พ.ศ. 2503 กรมวิสามัญศึกษาได้จัดตั้งคณะนิเทศก์ฝ่ายสามัญประจำภาคขึ้น 12 ภาคการศึกษา เพื่อเป็นการสนับสนุนส่งเสริมการดำเนินงานของโครงการพัฒนาการศึกษาส่วนภูมิภาคส่วนหนึ่งและเพื่อเป็นหลักในการปรับปรุงคุณภาพโรงเรียนในสังกัดกรมวิสามัญศึกษาตามภาคการศึกษาต่าง ๆ อีกส่วนหนึ่ง การนิเทศการศึกษาในปัจจุบัน กรมต่าง ๆ ในกระทรวงศึกษาธิการที่มีหน่วยงานทำหน้าที่นิเทศการศึกษานั้น ได้แก่ สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ กรมวิสามัญศึกษา กรมพลศึกษา กรมการฝึกหัดครู กรมอาชีวศึกษาและกรมการศึกษานอกโรงเรียน ซึ่งทำให้นิเทศการศึกษาทั้งในส่วนกลางและส่วนภูมิภาคเป็นปีกแผ่นขยายงานออกไปทั่ว 12 เขตการศึกษา ครอบคลุม 73 จังหวัด (ชารี มณีศรี 2523 : 53-55)

ในส่วนของกรมการศึกษานอกโรงเรียน การนิเทศการศึกษานอกโรงเรียนมีมาตั้งแต่สมัยกองการศึกษาผู้ใหญ่ สังกัดกรมวิสามัญศึกษา ผู้ที่ทำหน้าที่นิเทศการศึกษานอกโรงเรียนในสมัยนั้น คือ ศึกษานิเทศก์กรมวิสามัญศึกษา แผนกวิชาการศึกษาผู้ใหญ่ ซึ่งมีศึกษานิเทศก์ส่วนกลางและศึกษานิเทศก์จังหวัด (นาฏเจดีย์ สุมาวงศ์ 2516 : 27)

ในปี พ.ศ. 2522 กองการศึกษาผู้ใหญ่ กรมวิสามัญศึกษายกฐานะขึ้นเป็นกรมการศึกษานอกโรงเรียน ระยะแรกที่ประกาศตั้งกรมการศึกษานอกโรงเรียน นั้น ตามพระราชกฤษฎีกาแบ่งส่วนราชการ กรมการศึกษานอกโรงเรียนได้แบ่งส่วนราชการในกรมออกเป็น 6 กอง แต่ยังไม่ได้กำหนดให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการนิเทศการศึกษา (กระทรวงศึกษาธิการ 2523 : 39-44) และเนื่องจากกรมการศึกษานอกโรงเรียนเป็นหน่วยงานที่รับผิดชอบจัดบริการทางการศึกษานอกโรงเรียนให้แก่ประชาชนทั่วประเทศ มีกิจกรรมการจัดอยู่ในรูปแบบต่าง ๆ อย่างกว้างขวางครอบคลุมประชากรทุกกลุ่มเป้าหมาย

ทั่วทุกภูมิภาคของประเทศ (ปฐม นิคมานนท์ 2528 : 214) การจัดกิจกรรมการศึกษา
นอกโรงเรียนในแต่ละจังหวัดมีศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนจังหวัดเป็นผู้รับผิดชอบในการ
ดำเนินงาน งานของศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนจังหวัดนั้นมีขอบเขตกว้างขวาง จัดการ
ศึกษาให้กับบุคคลหลายกลุ่ม ซึ่งมีความแตกต่างกันทั้งระดับอายุ ระดับการศึกษา และฐานะ
ทางเศรษฐกิจ และผู้รับผิดชอบในการจัดกิจกรรมหรือครูผู้สอนก็ประกอบด้วยบุคคลทั้งในและ
นอกสังกัดกรมการศึกษานอกโรงเรียน ซึ่งจำเป็นต้องให้การดูแล ช่วยเหลือและอำนวยความสะดวก
ความสะดวกอย่างใกล้ชิด (กรมการศึกษานอกโรงเรียน 2525 : 56)

การจัดกิจกรรมการศึกษาของศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนจังหวัด แม้จะได้มีการ
พัฒนาและปรับปรุงตลอดเวลา แต่ก็ยังประสบปัญหาต่าง ๆ อยู่หลายประการ ปัญหาพื้นฐาน
คือแก่การจัดการเรียนการสอนไม่สอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการของผู้เรียนและ
ของท้องถิ่น ผู้สอนขาดความรู้ความเข้าใจจิตวิทยาและวิธีสอนผู้ใหญ่ ผู้เรียนออกกลางคัน
ผู้ปฏิบัติงานขาดขวัญและกำลังใจ การประสานงานกับหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องในการ
จัดการศึกษานอกโรงเรียนภายในจังหวัดยังไม่ดีพอ ขาดการติดตามผลผู้เรียนที่เรียนจบไป
แล้วว่าสามารถนำความรู้ที่เรียนไปประกอบอาชีพได้หรือไม่ เป็นต้น (กรมการศึกษานอกโรงเรียน
2528 : 91-94)

วิธีการหนึ่งที่ใช้ในการจัดหรือลดปัญหา รวมทั้งเพิ่มประสิทธิภาพในการดำเนินงาน
การศึกษานอกโรงเรียน คือแก่การนิเทศการศึกษา ซึ่งความจำเป็นในการจัดตั้งหน่วย
ศึกษานิเทศก์ กรมการศึกษานอกโรงเรียน นั้น นายวีระ นพพันธ์ อธิบดีหัวหน้าหน่วยศึกษานิเทศก์
กรมการศึกษานอกโรงเรียน ใ้ให้สัมภาษณ์ต่อ "สารสาส์นเพื่อน" (เพ็ญพิภักดิ์ และคณะ
2528 : 6-7)

....ลักษณะและโครงสร้างของงานการศึกษานอกโรงเรียนมีหลายรูปแบบ แต่ละรูปแบบ
ก็มีระเบียบวิธีการแตกต่างกัน เพราะมีการกระจายไปสู่อะไรๆ เมื่อลักษณะงานเป็น
เช่นนี้ จึงควรมีระบบ (Monitoring) อย่างสำคัญ เราไม่มีสายการดูแลที่รวดเร็ว
ที่สม่ำเสมอและสืบเนื่อง ถ้าเกิดความเสียหายหรือเกิดผลร้ายของงาน กว่าจะแก้ไขได้
เหตุการณ์นั้นก็เกิดขึ้นแล้ว เพราะว่าเราทำกับประชาชน . . .

ประการที่สอง จำเป็นในเรื่องคุณภาพในหลักการจัดการศึกษา หรือการจัดในรูปแบบ
กิจการอุตสาหกรรมอะไรต่าง ๆ จำเป็นต้องมีเรื่องของประสิทธิภาพ คุณภาพและ

ผลสำเร็จ ถ้าเราตรวจสอบกว่าสายการดูแลมีพอเป็นประกันหรือไม่ แต่เมื่อเรา
ดูแลปรากฏว่าไม่มีใครควรทำหน้าที่นั้น บุคคลที่ควรทำหน้าที่นั้นก็คือศึกษานิเทศ
ยุงดาเราจะต้องทำงานในแนวความคิดใหม่ คือ การศึกษานอกโรงเรียนเป็นของทุก
ฝ่าย ทุกกระทรวง ทั้งรัฐ เอกชนและประชาชน การดูแล การวัดผล การมี
ผู้ช่วยเหลือ การมีผู้ตรวจงานย่อมมีความสำคัญมาก . . .

ด้วยความเป็นที่กล่าว กรมการศึกษานอกโรงเรียนจึงได้เสนอขออนุมัติ
โครงการจัดตั้งหน่วยศึกษานิเทศก์ขึ้น ในปี พ.ศ. 2523 กระทรวงศึกษาธิการได้รับความ
เห็นชอบจากคณะที่ปรึกษาระเบียบบริหารนายกรัฐมนตรี้ ให้ออกระเบียบว่าด้วยการนิเทศ
งานการศึกษานอกโรงเรียน พ.ศ. 2523 (กรมการศึกษานอกโรงเรียน ม.ป.ป. : 1)
และให้งานนิเทศการศึกษานอกโรงเรียนรับผิดชอบในการนิเทศการศึกษานอกโรงเรียน
การบริหาร คำปรึกษาและคำปฏิบัติของสถานศึกษาต่าง ๆ ในสังกัดกรมการศึกษ
านอกโรงเรียน โดยแบ่งงานออกเป็น 6 ฝ่าย คือ ฝ่ายบริหารทั่วไปและสายสามัญ
ฝ่ายนิเทศการสอนสายอาชีพ ฝ่ายนิเทศการบริหาร ฝ่ายนิเทศการศึกษาทางสื่อมวลชน
ฝ่ายนิเทศงานส่งเสริมการอ่าน และฝ่ายนิเทศการสอนทางวิทยุและไปรษณีย์ แนวทาง
ปฏิบัติงานถือว่าการศึกษาตามผล การปรับปรุงส่งเสริมด้านคุณภาพและมาตรฐาน การ
ประสานประโยชน์ราชการระหว่างทุกหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเป็นสิ่งสำคัญยิ่ง สำหรับแนวทาง
ในเรื่องดังกล่าว งานนิเทศการศึกษานอกโรงเรียนได้จัดให้มีการนิเทศและติดตามผลงาน
การศึกษานอกโรงเรียนทั้งส่วนภูมิภาคและกรุงเทพมหานคร โดยจัดส่งศึกษานิเทศก์ไป
ปฏิบัติงานในพื้นที่ดังกล่าว (กรมการศึกษานอกโรงเรียน 2524 : 42)

โดยที่กรมการศึกษานอกโรงเรียนมีลักษณะพิเศษไม่เหมือนกรมอื่น ๆ ใน
กระทรวงศึกษาธิการ เพราะเป็นกรมที่มีหน่วยวิชาการอยู่ในตัวเองและทำหน้าที่ในทาง
วิชาการจนเกือบจะไม่ได้ใช้บริการของกรมวิชาการ เหตุที่เป็นเช่นนี้ก็เนื่องจากความ
แตกต่างกันในหลักวิชาการศึกษาคู่ใหญ่ (Andragogy) และหลักวิชาการศึกษาสำหรับ
เด็ก (Pedagogy) ทำให้จำเป็นต้องมีหน่วยงานเฉพาะเพื่อดำเนินงานด้านการ
ศึกษานอกโรงเรียน การแยกงานวิชาการมาทำในด้านการศึกษาคู่ใหญ่โดยเฉพาะนั้นได้
ดำเนินการตั้งแต่กองการศึกษาผู้ใหญ่ พ.ศ. 2483 ก็จะเห็นว่ากองการศึกษาผู้ใหญ่มีแผนก
(ต่อมาเป็นฝ่าย) ที่ทำหน้าที่พัฒนาหลักสูตรแบบเรียนโดยเฉพาะ นั่นก็คือฝ่ายวิชาการของ

การศึกษาผู้ใหญ่ ซึ่งต่อมาโดยฐานะขึ้นเป็นกองพัฒนาการศึกษาออกโรงเรียน ใน
กรมการศึกษาออกโรงเรียน (กรมการศึกษาออกโรงเรียน, อักสำเนา)

โดยเหตุที่มีกองพัฒนาการศึกษาออกโรงเรียนขึ้นในกรมการศึกษาออกโรงเรียน
จึงทำให้ภารกิจของหน่วยศึกษานิเทศก์ กรมการศึกษาออกโรงเรียน ที่ตั้งขึ้นใหม่ต้องถูก
จำกัดลง เพื่อมิให้เกิดความซ้ำซ้อนกับงานของกองพัฒนาการศึกษาออกโรงเรียนที่มีอยู่แต่
เดิม กรมการศึกษาออกโรงเรียนจำเป็นต้องกำหนดบทบาทให้แก่หน่วยศึกษานิเทศก์เป็น
การเฉพาะ เพื่อแก้ไขปัญหาการมีหน่วยงานวิชาการ 2 หน่วยงานในกรมเดียวกัน โดย
หน่วยศึกษานิเทศก์ กรมการศึกษาออกโรงเรียน จะทำหน้าที่ทางด้านการนิเทศการศึกษา
โดยเฉพาะ และไม่ว่างานที่จะซ้ำซ้อนกับกองพัฒนาการศึกษาออกโรงเรียน เช่น การ
พัฒนาหลักสูตร แบบเรียน การฝึกอบรม การจัดทำมาตรฐานการศึกษาออกโรงเรียน
เป็นต้น (กรมการศึกษาออกโรงเรียน, หน่วยศึกษานิเทศก์ 2524 : 45)

หน้าที่พิเศษอีกประการหนึ่งของศึกษานิเทศก์ กรมการศึกษาออกโรงเรียน ก็คือ
การตรวจออกไปจากการนิเทศ ซึ่งเป็นหน้าที่ปกติทั่วไปของศึกษานิเทศก์ โดยปกติแล้ว
ศึกษานิเทศก์ก็ย่อมจะไม่ใช้อำนาจนี้อย่างพร่ำเพรื่อ แต่ควรจะดำเนินการนิเทศในลักษณะ
ปกติ คือ เยี่ยม และแนะนำชี้แจงการดำเนินงานการเรียนการสอน เพื่อลดปัญหาในการ
ขัดแย้งที่อาจเกิดขึ้นจากการตรวจใด ๆ อย่างไม่ทราบ การตรวจย่อมจะเป็นเครื่องมือ
สุดท้ายที่ศึกษานิเทศก์จะสามารถนำมาใช้ ถ้าหากมีปัญหาที่ไม่สามารถจะใช้วิธีการนิเทศ
ในลักษณะปกติ (กรมการศึกษาออกโรงเรียน, หน่วยศึกษานิเทศก์ 2524 : 46)

หลักการนิเทศการศึกษาของกรมการศึกษาออกโรงเรียน

ในการดำเนินงานใด ๆ ก็ตามจะบรรลุผลตามจุดหมายที่วางไว้อย่างมี
ประสิทธิภาพนั้น จะต้องมียุทธศาสตร์ในการดำเนินงาน เช่น เกี่ยวกับการจัดการศึกษาที่จำเป็น
จะต้องมีการนิเทศการศึกษา ซึ่งเป้าหมายของการจัดให้มีการนิเทศศึกษานั้นก็คือ
คุณภาพของผู้เรียน การนิเทศจะเป็นประโยชน์ในการปฏิบัติงานของผู้รับการนิเทศ ซึ่งจะ
ส่งผลต่อคุณภาพของผู้เรียนในช่วงเวลาต่อไป (สังคต อุทรานันท์ 2529 : 12) นอกจากนี้

การนิเทศการศึกษาจะช่วยทำให้ครูมีความรู้ทันสมัยอยู่เสมอ การแก้ปัญหาและอุปสรรคต่าง ๆ เพื่อให้การเรียนการสอนก้าวหน้าขึ้น จำเป็นจะต้องได้รับการชี้แนะหรือการนิเทศการศึกษาจากผู้อำนวยการโดยเฉพาะ จึงจะทำการแก้ไข้ปัญหาได้สำเร็จลุล่วง และการควบคุมดูแลด้วยระบบการนิเทศการศึกษา ซึ่งเป็นวิธีหนึ่งที่จะรักษามาตรฐานการศึกษาได้ (สุพิชญา อธิระกุล และคนอื่น ๆ 2524 : 10)

การนิเทศการศึกษาจะบรรลุตามความมุ่งหมายที่วางไว้อย่างมีประสิทธิภาพ จำเป็นต้องมีหลักการในการดำเนินงาน ซึ่ง โทมัส เฮนรี บริกซ์ และโจเซฟ จัสแมน (Thomas Henry Briggs and Joseph Justman 1952 : 406) ได้ให้ความหมายของคำว่าหลักการ ว่า "หลักการคือวิธีทางแห่งการแก้ปัญหาที่ตีความมีความเชื่อมั่นใ้มากที่สุด ไม่เฉพาะแต่อาศัยจากประสบการณ์เดิมเท่านั้น แต่อาจได้จากข้อเท็จจริงพื้นฐานและรูว่าจะนำมาใช้ได้อย่างไร"

เอ เอช บาร์, คับเบิลยู เอช เบอร์ตัน และ แอล เจ บรุกเนอร์ (A. S. Barr, W. H. Burton and L. J. Brueckner 1947 : 45) กล่าวว่า หลักการหมายถึงกฎเกณฑ์ทั่วไป ความคิดรวบยอด ข้อเท็จจริงพื้นฐาน ความเชื่ออันเป็นที่ยอมรับ ซึ่งเป็นแนวทางปฏิบัติจากสภาพการณ์อย่างหนึ่งไปสู่สภาพการณ์อีกอย่างหนึ่ง และเป็นสิ่งสำคัญที่จะควบคุมกิจกรรมและวิธีการสำหรับการปฏิบัตินั้น ๆ

โดยสรุป "หลักการ" หมายถึงการสรุปข้อความโดยทั่วไปซึ่งเป็นที่ยอมรับกันในลักษณะของข้อเท็จจริงพื้นฐาน นโยบาย คำสั่ง ความเชื่อหรือปรัชญา ซึ่งเป็นเรื่องกำหนดและประเมินค่าจุมุ่งหมาย เจตนคติ การปฏิบัติและผลผลิตจากการปฏิบัติ

สำหรับการนิเทศการศึกษา มีหลักการที่ยึดถือปฏิบัติ ดังนี้

เจน ฟรานเซท (Jane Franseth 1961 : 23 - 28) กล่าวถึงหลักการนิเทศการศึกษา โดยเน้นในบทบาทของผู้นำกลุ่มมี 4 ประการ คือ

1. การนิเทศจะให้ผลอย่างสูงที่สุดในการปรับปรุงการเรียนการสอนก็ต่อเมื่อการนิเทศนั้นได้ให้ความสำคัญแก่วิธีการแก้ปัญหามีเหตุผล และตั้งอยู่บนจุดมุ่งหมายที่แน่นอน

ซึ่งได้พิจารณาตกลงร่วมกันโดยคณะครูและศึกษานิเทศก์

2. การนิเทศการศึกษาจะมีความหมายสำหรับครูก็ต่อเมื่อการนิเทศนั้นแสดงให้เห็นว่าเป็นสิ่งที่เกี่ยวข้องและมีผลต่อผู้รับการนิเทศโดยตรง นั่นคือจะต้องให้ครูมีส่วนร่วมในการพิจารณาว่าจะให้ศึกษานิเทศก์ช่วยเหลือในเรื่องใดจึงจะเป็นที่ต้องการของเขา

3. การนิเทศการศึกษาที่จะต้องสร้างบรรยากาศที่เป็นกันเอง ชั่วๆ และสร้างความเข้าใจอันดีต่อกันในการช่วยเหลือครูและจะต้องทำให้ครูรู้สึกว่าจะช่วยให้เขาพบวิธีที่ดีกว่าในการทำงานเพื่อบรรลุวัตถุประสงค์

4. การนิเทศการศึกษาจะให้ได้ผล ควรใช้วิธีการวิทยาศาสตร์ในการแก้ปัญหา และช่วยให้ผู้ร่วมงานได้ศึกษามันหา ตลอดจนรายละเอียดต่าง ๆ เพื่อสร้างความเข้าใจพื้นฐานเสียก่อน

อดัมส์ และดิกกี (Adams and Dickey 1953 : pp. 22 - 23)

กล่าวถึงหลักการนิเทศการศึกษาที่สำคัญได้แก่

1. การนิเทศการศึกษาเป็นการช่วยให้ครูรู้จักคิดค้นหาวิธีการทำงานด้วยตนเอง อย่างมีอิสระ ศึกษานิเทศก์ไม่ควรกำหนดให้ครูทำอะไรอย่างใดอย่างหนึ่ง และไม่จำเป็นต้องคอยช่วยเหลืออยู่ตลอดเวลา ดังนั้นในการนิเทศควรมุ่งให้ครูคิดทำงานและตัดสินใจด้วยตนเองได้

2. การนิเทศการศึกษาเป็นการช่วยให้ครูรู้จักวิเคราะห์ปัญหาด้วยตนเอง มุ่งให้ครูเรียนรู้ว่าอะไรเป็นปัญหาที่กำลังประสบอยู่ และจะหาวิธีการแก้ไขได้อย่างไร การช่วยให้ครูรู้จักแยกวิเคราะห์ปัญหาต่าง ๆ โคนั้น จะเป็นแนวไปสู่การแก้ปัญหาได้ตรงจุดยิ่งขึ้น

3. การนิเทศการศึกษาจะต้องช่วยให้ครูเกิดความรู้สึกมั่นคงและเชื่อมั่นในความสามารถของตนเอง ทั้งนี้ต้องอาศัยการให้กำลังใจครู ต้องการให้ผู้อื่นยอมรับ ต้องการความปลอดภัย ต้องการงานที่ตนพอใจ การทำให้ครูรู้สึกว่าคุณมีความสำคัญที่จะช่วยให้ครูเกิดความมั่นใจในการแก้ปัญหาด้วยตนเองมากยิ่งขึ้น

4. การนิเทศการศึกษาจะต้องช่วยให้ครูคุ้นเคย รู้จักแหล่งวิชาการ และสามารถนำมาใช้ประโยชน์ในการสอนได้ แหล่งวิทยากร วัสดุอุปกรณ์ในห้องเรียน มีคุณค่าต่อการเรียนการสอน ควรเสนอแนะให้ครูนำมาใช้ประโยชน์มากที่สุด

2. การนิเทศการศึกษาควรเป็นวิทยาศาสตร์

2.1 การนิเทศควรเป็นไปอย่างมีลำดับ มีระเบียบและมีวิธีการในการศึกษาปรับปรุง และประเมินผลสิ่งต่าง ๆ ที่ใช้ในการนิเทศ

2.2 การนิเทศควรได้มาจากการรวบรวมและผลสรุปจากข้อมูลอย่างเป็นปรนัย มีความถูกต้องแน่นอนเชื่อถือได้ และมีระเบียบมากกว่าการสรุปจากความคิดเห็น

3. การนิเทศการศึกษาควรเป็นประชาธิปไตย

3.1 การนิเทศจะต้องเคารพในบุคคลและความแตกต่างของแต่ละบุคคล และพยายามส่งเสริมการแสดงออกของแต่ละบุคคลอย่างเต็มที่

3.2 การนิเทศต้องเปิดโอกาสให้ความร่วมมือและใช้ประโยชน์จากการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องให้มากที่สุด

3.3 การนิเทศควรใช้อำนาจให้น้อยที่สุด และอำนาจนั้นจำเป็นจะต้องได้จาก หน่วยงานเพื่อประโยชน์ในการปฏิบัติงานให้ไปสู่เป้าหมาย

4. การนิเทศการศึกษาควรเป็นการสร้างสรรค์

4.1 การนิเทศควรจะแสวงหาความสามารถพิเศษของแต่ละบุคคลแล้วเปิดโอกาสให้ได้แสดงออกและพัฒนาซึ่งความสามารถนั้นอย่างสูงสุด

4.2 การนิเทศควรมีส่วนร่วมในการปรับปรุง เปลี่ยนแปลงสภาพสิ่งแวดล้อม เพื่อให้เกิดความคล่องตัวในการทำงานให้มากที่สุด

บริกส์ และจัสต์แมน (Briggs and Justman 1952 : pp. 130 - 141) ให้ข้อเสนอเกี่ยวกับหลักการนิเทศการศึกษาไว้ว่า การนิเทศการศึกษาควรเป็นการเสริมสร้างและสร้างสรรค์ โดยใช้วิธีการแบบประชาธิปไตย ซึ่งควรตั้งอยู่บนหลักการแห่งเหตุผล การนิเทศการศึกษาควรจะหาทางส่งเสริมความเจริญก้าวหน้าของครูตามความสามารถของแต่ละบุคคลให้มากที่สุด มุ่งถึงสวัสดิการครูและความสัมพันธ์ของหน่วยงาน โดยเริ่มต้นจากสภาพที่เป็นอยู่ และทำให้ดีขึ้นทีละน้อยและเป็นไปเรื่อย ๆ การนิเทศการศึกษามีจุดมุ่งหมายที่แน่นอน และสามารถประเมินผลได้ ควรเน้นการพัฒนาวิชาชีพ คือ การสอนและควรให้เด็กได้รับประโยชน์ตามวัตถุประสงค์ของการศึกษาให้มากที่สุด

5. การนิเทศการศึกษาจะต้องช่วยเผยแพร่กิจการความเจริญก้าวหน้าของโรงเรียนให้ประชาชนทราบและเข้าใจ โรงเรียนจะต้องอาศัยแรงสนับสนุนและความร่วมมือจากประชาชนในท้องถิ่น ศึกษานิเทศก์ต้องทำหน้าที่เป็นฝ่ายประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนทราบความเคลื่อนไหวของโรงเรียนโดยทั่วกัน

6. การนิเทศการศึกษาจะต้องช่วยให้ครูเข้าใจแนวปรัชญาการศึกษาที่ถูกต้อง ครูและผู้เกี่ยวข้องกับการศึกษาคงเข้าใจจุดมุ่งหมายตรงกัน แต่ครูย่อมมีอิสระในการศึกษาวิธีการเพื่อไปสู่จุดมุ่งหมายด้วยวิธีของตนเอง ศึกษานิเทศก์ควรใช้ภาษาง่าย ๆ แนะนำให้ครูเข้าใจแนวปรัชญาการศึกษาของโรงเรียนซึ่งต้องสอดคล้องสนองความต้องการของสังคม

บริกส์ และจัสต์แมน (Briggs and Justman 1952 : pp. 130 - 141) ให้ข้อเสนอเกี่ยวกับหลักการนิเทศการศึกษาไว้ว่า การนิเทศการศึกษาควรเป็นการเสริมสร้างและสร้างสรรค์ โดยใช้วิธีการแบบประชาธิปไตย ซึ่งควรตั้งอยู่บนหลักการแห่งเหตุผล และหาทางส่งเสริมความเจริญก้าวหน้าของครูตามความสามารถของแต่ละบุคคลให้ดีที่สุด มุ่งถึงสวัสดิการครูและความสัมพันธ์ของหมู่คณะ โดยเริ่มต้นจากสภาพที่เป็นอยู่และทำให้ดีขึ้นทีละน้อยและเป็นไปเรื่อย ๆ การนิเทศการศึกษาควรมีจุดมุ่งหมายที่แน่นอน และสามารถประเมินผลได้ ควรเน้นการพัฒนาวิชาชีพ คือการสอนและควรให้เด็กได้รับประโยชน์ตามวัตถุประสงค์ของการศึกษาให้มากที่สุด

เบอร์ตัน และบรูคเนอร์ (Burton and Brueckner 1947 : pp. 71 - 72) ให้ข้อคิดเห็นเกี่ยวกับหลักการนิเทศการศึกษาว่าควรคำนึงถึง

1. การนิเทศการศึกษาควรมีความถูกต้องตามหลักวิชา

1.1 การนิเทศการศึกษาควรเป็นไปตามค่านิยม วัตถุประสงค์และนโยบาย ซึ่งเกี่ยวข้องกับเรื่องนั้นโดยเฉพาะ

1.2 การนิเทศควรเป็นไปตามความเป็นจริงและกฎเกณฑ์เรื่องนั้น

1.3 การนิเทศควรมีพัฒนาการทั้งด้านเครื่องมือและวิธีการ โดยมีจุดมุ่งหมายและนโยบายที่แท้จริง

ซารี มณีศรี (2530 : 31-33) กล่าวถึงหลักพื้นฐานในการนิเทศการศึกษา ว่า

1. การนิเทศจะต้องเป็นไปในลักษณะการช่วยกระตุ้นเตือน ประสานงาน และแนะนำให้เกิดความเจริญงอกงามแก่ครูและบุคลากร โดยทั่วไปอาจจะทำได้โดยจัดให้มีการฝึกอบรมเพื่อให้ผู้สอนทราบหลักการ วิธีสอนทั่วไป พัฒนาหลักวิชาความรู้ ใช้เทคนิควิธีสอนให้มีประสิทธิภาพ ให้ผู้สอนมีความเชื่อมั่นในการสอน มีประสบการณ์ในการใช้อุปกรณ์การสอน พัฒนาทัศนคติในการทำงานให้อยู่ในเกณฑ์ ปรับปรุงแบบประมวลการเรียนการสอน โครงการสอน จัดให้มีกิจกรรมเสริมหลักสูตร อันเป็นส่วนหนึ่งในการเสริมสร้างประสบการณ์แก่ผู้เรียน จัดทำวัสดุอุปกรณ์การสอนชนิดต่าง ๆ ทั้งที่ทำได้ในโรงเรียนและในห้องเรียน เข้าใจเทคนิคการประเมินผล ช่วยให้ประสบการณ์ในการเตรียมเครื่องมือประเมินผล ชนิดต่าง ๆ สรุปผลการวัดผล และวางแผนช่วยเด็กผู้เรียนลาหลัง เป็นต้น

2. การนิเทศการศึกษาจะคงคงอยู่บนรากฐานของประชาธิปไตย กล่าวคือ ครูใหญ่หรือหัวหน้าสถานศึกษาจะต้องเป็นผู้นำทางการศึกษา (คานวิชาการ) มากกว่าที่จะเป็นโดยตำแหน่ง จะต้องยอมรับความแตกต่างระหว่างบุคคล ให้ครูได้ใช้ความสามารถเพื่อปรับปรุงการเรียนของเด็กให้ดีขึ้น เปิดโอกาสให้ครูมีอิสระ กระตุ้นให้มีความคิดริเริ่มมีส่วนร่วมในการวางแผนนโยบาย อำนาจหน้าที่นั้นเป็นอำนาจหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายจากกลุ่มเพื่อประโยชน์ของหมู่คณะ ครูมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ อำนาจยอมเปลี่ยนแปลงตามคัลลอลของธรรม ครูทุกคนมีโอกาสที่จะเป็นผู้นำหากมีความสามารถ ความร่วมมือระหว่างครู ครูใหญ่และศึกษานิเทศก์ ก็คือการช่วยแก้ปัญหาด้าน การเรียนการสอน

3. การนิเทศเป็นกระบวนการส่งเสริม สร้างสรรค์ ควรหลีกเลี่ยงการบังคับ การปฏิบัติที่ไม่ถูกต้อง การกะประเมินค่า เข้มงวด ตรวจจับ จดมาตรการ และพิธีรีตอง การสร้างบรรยากาศให้ครูได้พยายามคิดหาวิธีทำงานแบบใหม่ ๆ และครูอยากจะทำก็สร้างสรรค์หากเขารู้สึกมีความมั่นคงพอ ปล่อยให้ครูได้คิดสร้างสรรค์ตามสติปัญญาของแต่ละคน

4. การนิเทศกับการปรับปรุงหลักสูตรเป็นงานที่เกี่ยวข้องกัน การนิเทศนั้นจะต้องเกี่ยวข้องกับปัญหาของการใช้หลักสูตร การพัฒนาวัสดุอุปกรณ์ การใช้แหล่งทรัพยากรในชุมชนให้เกิดประโยชน์มากที่สุด ซึ่งสอดคล้องกับการวางแผนพัฒนาหลักสูตร

5. การนิเทศการศึกษา คือการสร้างมนุษยสัมพันธ์ จะต้องยอมรับนับถือบุคคลอื่น เป็นพื้นฐานในการสร้างมนุษยสัมพันธ์ มีความเห็นอกเห็นใจคนอื่น และให้ความร่วมมือ ช่วยเหลือเพื่อสร้างมิตรกับคนอื่น การนิเทศที่ดีจะต้องมุ่งส่งเสริมบำรุงขวัญ ถ้าขวัญกำลังใจ สูงย่อมทำให้การสอนดีตามไปด้วย และจะส่งผลไปยังสัมฤทธิ์ผลในการเรียนของผู้เรียนด้วย

6. การนิเทศนั้นมีจุดมุ่งหมายที่จะขจัดช่องว่างระหว่างโรงเรียนและชุมชน โดยเฉพาะในชนบท เพราะจะต้องศึกษาและวางแผนเพื่อทราบความต้องการและปัญหาใน ชุมชน ช่วยเหลือเร่งเร้าครูให้สำรวจการใช้แหล่งทรัพยากรในชนบทให้เกิดประโยชน์ ร่วมมือ กับผู้นำในชนบทในการวางแผนปรับปรุงโรงเรียนและชุมชน ช่วยครูในการพัฒนาหลักสูตรให้ เข้ากับสภาพชนบท ปรับปรุงเทคนิคการสอนให้เหมาะสมกับเด็กในชนบท ส่งเสริมให้ครูจัด แสดงกิจกรรมต่าง ๆ เช่น การสาธิตทางการเกษตร สืบค้าศิลปะวัฒนธรรม การอยู่แควมภ์ เป็นต้น

สังข์ อุทรานันท์ (2529 : 7-8) กล่าวถึงหลักในการนิเทศการศึกษาโดยทั่วไป มีจุดมุ่งหมายด้วยกัน 4 ประการ คือ เพื่อพัฒนาคน เพื่อพัฒนางาน เพื่อสร้างประสานสัมพันธ์ และเพื่อสร้างขวัญและกำลังใจ จุดมุ่งหมายทั้ง 4 ประการดังกล่าวจะขาดข้อใดข้อหนึ่งไม่ได้ หากขาดจุดมุ่งหมายใดจุดมุ่งหมายหนึ่งจะทำให้การนิเทศการศึกษาประสบความสำเร็จล้มเหลวได้

จากแนวคิดของนักการศึกษาทั้งชาวไทยและต่างประเทศหลายท่าน เกี่ยวกับ หลักการนิเทศการศึกษาก็กล่าวมาแล้ว พอจะสรุปได้ว่า การนิเทศการศึกษานั้นต้องยึดหลักที่ สำคัญอยู่หลายประการ จึงจะทำให้การปฏิบัติงานนิเทศการศึกษาให้ได้ผลดี ได้แก่ การนิเทศ การศึกษาต้องนำหลักการทางวิทยาศาสตร์มาใช้แก้ปัญหา ก่อให้เกิดความริเริ่มสร้างสรรค์ มีความเชื่อมั่นในตนเอง สามารถช่วยตนเองได้ โดยวางอยู่บนรากฐานแห่งความร่วมมือกัน สร้างมนุษยสัมพันธ์ที่ดีเพื่อประโยชน์ในการประสานงาน ค่าเนื้องานต่าง ๆ ให้เกิดประสิทธิภาพ และตั้งอยู่บนรากฐานของประชาธิปไตยด้วยการใช้เหตุและผล ตลอดจนสติปัญญาในทางปฏิบัติ งานร่วมกัน ช่วยกันพัฒนาแนวความคิดและเทคนิคในการดำเนินงานนิเทศการศึกษา เพื่อ ประโยชน์ในการจัดการศึกษาใหม่มีประสิทธิภาพสูงขึ้น

หลักการนิเทศการศึกษาของกรมการศึกษานอกโรงเรียน

หลักการและความมุ่งหมายของงานนิเทศการศึกษานอกโรงเรียน ของกรมการศึกษานอกโรงเรียน ได้กำหนดขึ้นในปี พ.ศ. 2523 โดยกระทรวงศึกษาธิการ ได้รับความเห็นชอบจากคณะที่ปรึกษาระเบียบบริหารราชการรัฐมนตรี ให้ออกระเบียบว่าด้วยการนิเทศงานการศึกษานอกโรงเรียน พ.ศ. 2523 และให้งานนิเทศการศึกษานอกโรงเรียน รับผิดชอบในการนิเทศการศึกษานอกโรงเรียน ด้านบริหาร ด้านวิชาการ และด้านปฏิบัติการของสถานศึกษาต่าง ๆ สังกัดกรมการศึกษานอกโรงเรียน (กรมการศึกษานอกโรงเรียน 2524 : 42) โดยกำหนดวัตถุประสงค์ ดังนี้

1. ช่วยให้ผู้บริหาร วิทยากร ผู้สอน และบุคลากรผู้ให้การศึกษาร่วมกันโดยลักษณะเดียวกันในสถานศึกษาและปฏิบัติงานสนาม คำเนินงานและกิจกรรมตามโครงการ แผนงาน และหลักสูตรให้ไ้ตามความมุ่งหมาย
2. ปรับปรุงและพัฒนาการนิเทศงานการศึกษานอกโรงเรียน ซึ่งมีหลักการ ความมุ่งหมายและวิธีการโดยเฉพาะต่างจากการนิเทศการศึกษาในระบบโรงเรียนให้เหมาะสมตามรูปแบบ ระดับ โอกาสและพื้นที่
3. เพื่อให้ผู้บริหาร วิทยากร ผู้สอน และบุคลากรผู้ให้การศึกษาร่วมกันโดยลักษณะเดียวกันในสถานศึกษา และปฏิบัติงานสนามได้ตระหนักถึงปัญหาเกี่ยวกับการเรียนการสอน และพัฒนาความรู้เฉพาะอย่าง ตามความต้องการของประชาชนตามปรัชญาการศึกษานอกโรงเรียน
4. เสนอแนะในการแก้ปัญหาการนิเทศงานการศึกษานอกโรงเรียนตามแต่โอกาสพื้นที่และตามที่กรมการศึกษานอกโรงเรียนมอบหมาย
5. ให้ความช่วยเหลือ ให้อำปรึกษา และขอเสนอแนะในด้านการบริหาร ด้านวิชาการและการปฏิบัติงานการศึกษานอกโรงเรียนให้สัมพันธ์กับการบริหารราชการ
6. เพื่อรับผิดชอบในการประสานประโยชน์ ทำความเข้าใจอันดีระหว่างประชาชน คณะกรรมการการศึกษานอกโรงเรียนภาค คณะกรรมการการศึกษานอกโรงเรียนจังหวัด คณะกรรมการหรือผู้อุปการะสถานศึกษา หรือคณะกรรมการอื่นใดเกี่ยวกับการศึกษานอกโรงเรียน และหน่วยงานที่เป็นของรัฐและเอกชน ที่จัดบริการงานการศึกษานอกโรงเรียน (กรมการศึกษานอกโรงเรียน, เอกสารอัสสาเนา 2523 : 27-28)

บทบาท หน้าที่และแนวปฏิบัติงานของศึกษานิเทศก์ กรมการศึกษานอกโรงเรียน

ศึกษานิเทศก์งานการศึกษานอกโรงเรียน มีหน้าที่รับผิดชอบการนิเทศการศึกษา ในด้านการบริหาร ด้านวิชาการและด้านปฏิบัติการของสถานศึกษา ในสังกัด กรมการศึกษานอกโรงเรียน ดังนี้ การวางแผนวิจัย ค้นคว้า และรวบรวมสถิติข้อมูลการนิเทศ การศึกษา การประเมินผล มาตรฐาน และหลักฐานทางการศึกษา การจัดทำและทดลอง หลักสูตร แบบเรียน บทเรียน อุปกรณ์และรูปแบบการจัดการศึกษา การพัฒนา ควบคุมหลักสูตร ที่กรมการศึกษานอกโรงเรียนมอบหมายให้สถานศึกษา การผลิตเอกสาร คู่มือ แบบเรียน บทเรียน และอุปกรณ์การศึกษา การเผยแพร่ประสานงาน ติดตามและรายงาน การฝึกอบรม ประชุม สัมมนาผู้บริหาร วิทยากร ผู้สอน ผู้เรียน และบุคลากรอื่นใดในลักษณะเดียวกัน การ ส่งเสริม การสนับสนุนการศึกษาแก่ส่วนราชการ หน่วยงานชุมชนหรือท้องถิ่น การสาธิต การ การจัดการบริการบริษัทเพื่อการศึกษา และโครงการอื่นใดในลักษณะเดียวกันที่กรมการศึกษานอก โรงเรียนมอบหมายให้สถานศึกษาคำเนินการ งานตรวจการศึกษานอกโรงเรียน และงานอื่น ใดในลักษณะเดียวกันที่กรมการศึกษานอกโรงเรียนมอบหมาย งานศาลาแม่และเด็ก งาน กลุ่มสนใจ และกิจกรรมในชุมชนหรือท้องถิ่น งานการศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จ แบบสามัญ และแบบอาชีพ งานห้องสมุดประชาชน ที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้านหรือตำบล และห้องสมุด เคลื่อนที่ งานการศึกษาทางสื่อมวลชน และโครงการสอนทางวิทยุและไปรษณีย์ งานโสศกทัศน์ศึกษา งานส่งเสริม ประสานงานค่านิยมธรรม จริยธรรม หลานามัยและการอาชีพ งานการศึกษา ส่งเคราะห์ การศึกษาพิเศษในลักษณะเฉพาะพื้นที่ เฉพาะการชนกลุ่มน้อย หรือสำหรับบุคคล บางประเภท กิจกรรมอื่นใดที่กรมการศึกษานอกโรงเรียนกำหนดและให้เป็นหน้าที่งานนิเทศ การศึกษานอกโรงเรียน (กรมการศึกษานอกโรงเรียน, เอกสารอค์สำเนา 2523 : 30)

แนวทางปฏิบัติงานของศึกษานิเทศก์ส่วนกลาง กรมการศึกษานอกโรงเรียน

เนื่องจากกรมการศึกษานอกโรงเรียน ได้บรรจุแต่งตั้งศึกษานิเทศก์ให้รับผิดชอบ งานไว้ 2 ส่วน คือ ส่วนกลางจำนวนหนึ่ง และส่วนภูมิภาคอีกจำนวนหนึ่ง เพื่อให้การ ปฏิบัติงานทั้ง 2 ส่วนมีความสอดคล้องประสานสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิด และสนับสนุนซึ่งกันและ

กันเป็นองค์ตามนโยบายของกรมการศึกษานอกโรงเรียน จึงได้แต่งตั้งที่รับผิดชอบตาม
 สายงานบริหาร และสายงานวิชาการแตกต่างกันออกไป เนื่องจากการศึกษาวิจัยครั้งนี้
 ผู้วิจัยจะทำการศึกษาเกี่ยวกับการปฏิบัติงานนิเทศการศึกษาของศึกษานิเทศก์ส่วนกลาง
 กรมการศึกษานอกโรงเรียน ในโรงเรียนผู้ใหญ่ในเขตกรุงเทพมหานคร จึงจะขอขมาเพียง
 หน้าที่ ความรับผิดชอบและแนวทางปฏิบัติงานของศึกษานิเทศก์ส่วนกลาง กรมการศึกษานอก
 โรงเรียนเท่านั้น ซึ่งกรมการศึกษานอกโรงเรียนได้กำหนดหน้าที่เพื่อปฏิบัติดังนี้
 (กรมการศึกษานอกโรงเรียน, เอกสารอค์สำเนา 2523 : 31)

1. นิเทศติดตามผลงานในเขตกรุงเทพมหานคร

1.1 นิเทศติดตามผลงานโรงเรียนผู้ใหญ่อายุ 1-2-5 และ
 โรงเรียนผู้ใหญ่วัยเบ็ดเสร็จ ระดับที่ 3-4 (ปัจจุบันได้ปรับเปลี่ยนมาเป็นระดับประถมศึกษา
 ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น และระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย)

1.2 นิเทศและติดตามผลการจัดและการสอนกลุ่มสนใจวิชาชีพหลักสูตรระยะสั้น
 ทุกแห่ง

1.3 นิเทศติดตามผลการดำเนินงานของสถานศึกษาในสังกัดกรมการศึกษานอก
 วิทยาลัยในเขตกรุงเทพมหานคร

1.4 คำแนะนำทางวิชาการของตนเอง และหรือร่วมกับกลุ่ม

1.5 สรุปรายงานการนิเทศของสถานศึกษาในสังกัดกรมการศึกษานอกโรงเรียน
 ในเขตกรุงเทพมหานคร เสนอกรมการศึกษานอกโรงเรียน

2. ร่วมปฏิบัติงานทางวิชาการในโครงการต่าง ๆ ของกอง/ศูนย์ต่าง ๆ
 ในกรมการศึกษานอกโรงเรียน

2.1 ปฏิบัติงานในโครงการทางวิชาการต่าง ๆ ร่วมกับกอง/ศูนย์ใน
 กรมการศึกษานอกโรงเรียน

2.2 ปฏิบัติงานในลักษณะอื่นตามที่กอง/ศูนย์ต่าง ๆ ในกรมการศึกษานอกโรงเรียน
 ขอความร่วมมือตามความเหมาะสม

3. ปฏิบัติงานพิเศษตามที่หน่วยศึกษานิเทศก์ และกรมการศึกษานอกโรงเรียน
 มอบหมาย

3.1 ร่วมประชุมสัมมนาศึกษานิเทศก์ กรมการศึกษานอกโรงเรียนทั่วประเทศ

3.2 ปฏิบัติงานลักษณะอื่น ๆ ตามที่หน่วยศึกษานิเทศก์ และหรือกรมการศึกษานอกโรงเรียนมอบหมาย

โดยสรุปงานในหน้าที่ของศึกษานิเทศก์ ได้แก่ นิเทศการศึกษา ปรับปรุง ส่งเสริม ช่วยเหลือครูผู้สอนทุกวิธีเพื่อให้การเรียนการสอนมีประสิทธิภาพและได้ผล ทำการวิจัย พัฒนาหลักสูตร บริการคานการศึกษาแก่ครู ประชาสัมพันธ์กับผู้มีส่วนเกี่ยวข้องและมีหน้าที่ในการประเมินผลการศึกษา ซึ่งจะเห็นได้ว่าศึกษานิเทศก์มีหน้าที่กว้างขวางสัมพันธ์กับงาน คานวิชาการและการพัฒนาบุคลากร ทั้งนี้ เพื่อให้บรรลุความมุ่งหมายของการนิเทศการศึกษา เป็นอย่างดี

กระบวนการนิเทศการศึกษา

การดำเนินงานนิเทศการศึกษาจะประสบผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์ใดนั้น จะต้อง มีลักษณะในการดำเนินการ ซึ่งเรียกว่ากระบวนการนิเทศการศึกษา เป็นเทคนิควิธีการในการทำงานร่วมกันระหว่างผู้บริหาร ผู้นิเทศและผู้รับการนิเทศ ซึ่งการทำงานนั้นมีลักษณะเป็นระบบ มีขั้นตอน มีความต่อเนื่องและมีการปฏิสัมพันธ์ในกลุ่มผู้ปฏิบัติงาน (สงัด อูทรานนท์ 2529 : 87)

ซารี มณีศรี (2522 : 52) กล่าวว่า กระบวนการนิเทศการศึกษา หมายถึง การดำเนินการให้การนิเทศได้รับความสำเร็จ

วิจิตร วรุฒบางกูร และคณะ (2520 : 158) กล่าวว่า กระบวนการนิเทศ การศึกษา หมายถึง แบบแผนของการนิเทศการศึกษาที่ลำดับขั้นตอนไว้อย่างมีระบบระเบียบ แบบแผนนั้นต้องเป็นแบบแผนที่ดี มีลำดับขั้นตอนการทำงานไว้อย่างชัดเจน และต่อเนื่องกันอย่างมีระเบียบพร้อมด้วยเหตุผลและความเป็นไปได้

สันต์ ธรรมบำรุง (ม.ป.ป. : 122) กล่าวว่า กระบวนการนิเทศการศึกษาจะ ต้องมีส่วนเกี่ยวข้องกับองค์ประกอบดังต่อไปนี้

1. บุคคล (Man) บุคคลที่จะมาทำหน้าที่นี้เทศการศึกษาคือใคร มีคุณสมบัติอย่างไร มีฐานะอย่างไร
2. งาน (Job) งานของศึกษานิเทศก์มีอะไรบ้าง มีบทบาทหน้าที่อย่างไร
3. กระบวนการ (Process) กระบวนการนี้เทศเป็นอย่างไร มีเทคนิค เครื่องมือและกิจกรรมอะไรบ้าง

สงัด อูทรานันท์ (2529 : 87) ได้กล่าวถึงกระบวนการนิเทศการศึกษาที่สำคัญ มี 5 ขั้นตอน คือ

ขั้นที่ 1 วางแผนการนิเทศ เป็นขั้นที่ผู้บริหาร ผู้นิเทศและผู้รับการนิเทศ จะทำการประชุมปรึกษาหารือ เพื่อให้ได้มาซึ่งปัญหา และความต้องการจำเป็นที่จะต้องมีการนิเทศ รวมทั้งวางแผนถึงขั้นตอนปฏิบัติงานเกี่ยวกับการนิเทศที่จะจัดขึ้นอีกด้วย

ขั้นที่ 2 ให้ความรู้ในสิ่งที่จะทำ เป็นขั้นตอนของการให้ความรู้ความเข้าใจถึงสิ่งที่จะดำเนินการว่าจะต้องอาศัยความรู้ความสามารถอย่างไรบ้าง จะมีขั้นตอนในการดำเนินการอย่างไร และจะทำอย่างไร จึงจะทำให้ได้ผลงานออกมาอย่างมีคุณภาพ ขั้นนี้จำเป็นทุกครั้งสำหรับการเริ่มการนิเทศที่จัดขึ้นใหม่ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องใดก็ตาม และก็มีความจำเป็นสำหรับงานนิเทศที่ยังเป็นไปอย่างไม่ได้ผล หรือได้ผลไม่ถึงขั้นที่พอใจ จึงจำเป็นจะต้องทำการทบทวนให้ความรู้ในการปฏิบัติงานที่ถูกต้องอีกครั้งหนึ่ง

ขั้นที่ 3 ลงมือปฏิบัติงาน ประกอบด้วยการปฏิบัติงานใน 3 ลักษณะ คือ

3.1 การปฏิบัติงานของผู้รับการนิเทศ เป็นขั้นที่ผู้รับการนิเทศลงมือปฏิบัติงานตามความรู้ความสามารถที่ได้รับจากการดำเนินการในขั้นที่ 2

3.2 การปฏิบัติงานของผู้ให้การนิเทศ ขั้นนี้ผู้ให้การนิเทศจะทำการนิเทศและควบคุมคุณภาพให้งานสำเร็จออกมาทันตามกำหนดเวลา และมีคุณภาพสูง

3.3 การปฏิบัติงานของผู้สนับสนุนการนิเทศ ผู้บริหารก็จะให้บริการสนับสนุนในเรื่องวัสดุอุปกรณ์ ตลอดจนเครื่องมือใช้ต่าง ๆ ที่จะช่วยให้การปฏิบัติงานเป็นไปอย่างได้ผล

ขั้นที่ 4 การสร้างขวัญและกำลังใจ ขั้นนี้เป็นขั้นของการเสริมแรงผู้บริหาร เพื่อให้ผู้บริหารการนิเทศมีความมั่นใจ และบังเกิดความพึงพอใจในการปฏิบัติงานขั้นนี้ อาจจะทำเนื่งการไปพร้อม ๆ กันขณะที่ผู้รับการนิเทศกำลังปฏิบัติงาน หรือปฏิบัติงานใดเสร็จสิ้นลงไปแล้วก็ดี

ขั้นที่ 5 ประเมินผลผลิตกระบวนการดำเนินงาน เป็นขั้นที่ผู้นิเทศทำการ ประเมินผลการดำเนินงานที่ได้ดำเนินการผ่านไปแล้วว่าเป็นอย่างไร หลังจากการประเมินผล การนิเทศ หากพบว่ามีปัญหาหรืออุปสรรคอย่างหนึ่งอย่างใดที่ทำให้การดำเนินงานไม่เกิดผลก็ สมควรจะต้องทำการปรับปรุงแก้ไข ซึ่งการปรับปรุงแก้ไขอาจทำได้โดยการให้ความรู้

จากความหมายดังกล่าว พอจะสรุปได้ว่ากระบวนการนิเทศการศึกษา หมายถึง แบบแผนของการดำเนินการภายใต้การนิเทศการศึกษาให้บรรลุผลสำเร็จตามจุดหมายของ การนิเทศ

โครงการนิเทศการศึกษา

การนิเทศการศึกษาที่ดี คือ การนิเทศตามแผน ทั้งนี้เพราะการนิเทศการศึกษา เป็นกระบวนการที่ซับซ้อนและเกี่ยวข้องกับบุคคลหลายประเภท และเป็นงานที่เกี่ยวข้องกับด้าน วิชาการ วัสดุและกิจกรรมการเรียนการสอน การวางแผนที่ดีเท่านั้นที่จะสามารถทำให้บรรลุ ผลตามข้างต้นได้ การที่จะทำเช่นนี้ได้จำเป็นต้องใช้ความสามารถในการคาดการณื เหตุการณ์ข้างหน้าที่น่าจะโดยอาศัยข้อมูลและหลักการทางวิชาการต่าง ๆ ทำให้สามารถ ป้องกัน แก้ไขอุปสรรคที่จะเกิดขึ้นข้างหน้าได้ทันเวลาที่ ทำให้งานบรรลุผลสำเร็จอย่างรวดเร็วและดำเนินไปด้วยความเรียบร้อย ดังนั้น การวางแผนปฏิบัติการและการจัดทำโครงการ นิเทศการศึกษาจึงมีความจำเป็นต่อการปฏิบัติงานอย่างมีระบบ

ความสำคัญของการวางแผนปฏิบัติงานนิเทศ

สันต์ ธรรมบำรุง (ม.ป.ป. : 140) กล่าวว่า การวางแผนปฏิบัติงานนิเทศ ที่ขั้นนี้ จะต้องประกอบด้วยสิ่งต่าง ๆ ดังนี้

1. ทำให้ทุกคนรู้จักมุ่งหมายและแนวทางในการปฏิบัติงาน สามารถดำเนินงานบรรลุเป้าหมายได้ง่ายยิ่งขึ้น
2. ทำให้เห็นความจำเป็นและความสำคัญของการปฏิบัติงานต่อเนื่องกัน
3. เป็นการประหยัดแรงงานและเวลา ทำให้งานมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น
4. ทำให้เห็นอุปสรรคและช่องทางที่จะขจัดอุปสรรคต่าง ๆ
5. ทำให้ได้ศึกษาหลักการและวิธีการที่ถูกต้องเหมาะสมในการดำเนินงาน
6. ทำให้มีการเตรียมพร้อมและสามารถดำเนินไปตามเป้าหมาย
7. ทำให้เกิดการประสานงานและการร่วมมืออย่างมีประสิทธิภาพ
8. งานประเภทวิชาการก็มีความจำเป็นในการวางแผน

หลักสำคัญในการวางแผนปฏิบัติงาน

1. ตั้งจุดมุ่งหมายระยะยาวและจุดมุ่งหมายเฉพาะก่อนตั้งจุดมุ่งหมายระยะยาวในการปฏิบัติงานต้องรู้ปัญหาและสภาพข้อเท็จจริงเหล่านั้น
2. การวางโครงการ แบ่งงานออกเป็นโครงการต่าง ๆ เลือกกิจกรรมที่เหมาะสมถูกต้อง การแสวงหาทรัพยากรที่ใช้ วัสดุอุปกรณ์ต่าง ๆ งบประมาณ อาคารสถานที่ และเครื่องอำนวยความสะดวกต่าง ๆ
3. กำหนดลำดับงาน แต่ละโครงการย่อมมีลำดับความสำคัญแตกต่างกัน โครงการใดรีบด่วนก็ต้องทำก่อน และให้แต่ละโครงการมีความสัมพันธ์กัน
4. จัดระบบงาน การเลือกบุคคลเป็นเจ้าหน้าที่และวิทยากร กำหนดหน้าที่ ความรับผิดชอบ การประสานงานและการควบคุมงาน
5. ประเมินผลงาน ส่วนมากประเมินภายหลัง เมื่อเสร็จสิ้นโครงการแล้ว เพื่อประเมินผลคุณภาพและความสำเร็จของงานด้วย

หลักในการวางโครงการนิเทศการศึกษา

กอ สวัสดิ์พาณิชย์ (2511 : 19) กล่าวถึง หลักการในการวางโครงการนิเทศการศึกษาไว้ดังนี้

1. ต้องวางจุดมุ่งหมายตามกำลังคน และทำให้ได้ผลดี อาจใช้วิธีการดังต่อไปนี้
 - ขั้นแรก ให้เขียนรายงานที่คิดว่าเราอยากจะทำอะไรบ้าง
 - ขั้นที่สอง พิจารณาคำงานที่ยังทำไม่ได้ และงานที่เห็นว่ายังไม่จำเป็นต้องทำ

ในขณะนี้ออก

ขั้นที่สาม พิจารณาคำงานที่ยังทำไม่ได้และยังไม่จำเป็นต้องทำอีกครั้งหนึ่ง ให้เลือกแต่ที่ทำได้จริง ๆ ท่อไปให้เรียงงานที่เหลือโดยลำดับความสำคัญมากน้อยและความเป็นไปได้ เมื่อเสร็จขั้นนี้แล้ว การจะทำงานควรคำนึงถึงหลักเกณฑ์ดังต่อไปนี้

- ก. มีผลต่อการศึกษาส่วนใหญ่มากน้อยเพียงใด
 - ข. งานที่หน้านั้นเป็นงานที่ทำได้โดยง่ายและอาศัยคนภายนอกไม่มากนัก
 - ค. เป็นงานที่มองเห็นได้ง่าย เข้าใจและชี้แจงให้คนอื่นเห็นได้ง่าย
2. กำหนดขอบเขตที่จะทำมีมากน้อยเพียงไร เช่น ศึกษาพิเศษที่จะทำที่โรงเรียนที่ใหม่บ้าง ในการกำหนดขอบเขตส่วนนี้ควรยึดหลักเกณฑ์ 3 ข้อข้างต้น
 3. การตั้งเป้าหมาย โดยการตั้งวันที่ กำหนดเวลาอันอยู่ในวิสัยที่จะทำได้
 4. การเลือกวิธีที่จะทำงานให้บรรลุผลสำเร็จ การเลือกเกณฑ์มีดังนี้
 - ก. วิธีการที่จะนำไปใช้ไม่ซับซ้อน
 - ข. จะต้องเป็นวิธีการที่คนร่วมงานยอมรับ
 - ค. วิธีการนั้นจะต้องคนทนใช้ได้เป็นเวลานาน
 5. การกำหนดตัวบุคคลที่จะร่วมงานควยต้องอาศัย
 - ก. มนุษยสัมพันธ์
 - ข. ความเป็นผู้นำที่ดี
 - ค. การประสานงาน

สาย ภาณุรัตน์ (2511 : 61) ได้กำหนดหลักในการวางโครงการไว้ว่า ควรยึดหลัก พ₅H คือ

- เราจะทำอะไร ให้ระบุงานที่จะต้องทำ
- เราทำเพื่ออะไร ให้ระบุวัตถุประสงค์ของงานที่ทำ
- ทำเมื่อไร ให้กำหนดวัน เวลา และระยะเวลาที่ใช้

- ทำที่ไหน ระบุสถานที่ที่จะดำเนินการ
- ใครเป็นผู้ดำเนินการ และจะดำเนินการกับใคร ให้ระบุพร้อมกันทันที
- ทำอย่างไร ระบุวิธีการดำเนินการและขั้นตอนต่าง ๆ

อกัม และ ก๊กก็ อ้างถึงใน ประกาศ แสงเพชร (2521 : 121) ให้หลักในการวางโครงการไว้ดังนี้

1. สร้างความเกี่ยวข้อง คือ ให้ทุกคนที่ร่วมงานได้มองเห็นปัญหาาร่วมกัน
2. เลือกปัญหาที่จะแก้ควรเป็นปัญหาที่เห็นว่าสำคัญและมีวิธีการที่เห็นว่าจะแก้ไขได้
3. หาหนทางในการแก้ปัญหา
 - ก. ทำความเข้าใจปัญหาอย่างถ่องแท้
 - ข. แก้ปัญหาหลาย ๆ วิธี โดยร่วมกันแก้ปัญหาโดยวิธีเหล่านั้น
 - ค. นำข้อมูลจากแหล่งข้อมูลต่าง ๆ มาประกอบการแก้ปัญหา
 - ง. อย่าด่วนตัดสินใจว่าวิธีแก้ปัญหาที่ค้นพบเป็นวิธีที่ดีที่สุด ควรยึดการทดลอง

หาวิธีที่ดีกว่า

๑. เมื่อตัดสินใจเลือกวิธีการแล้ว ให้ทุกคนร่วมกันนำไปปฏิบัติ
4. ประเมินวิธีการและผลงานเพื่อปรับปรุงงานต่อไป

จากหลักการดังกล่าว สรุปได้ว่าการวางและจัดโครงการนิเทศการศึกษานั้น จะต้องยึดหลักการที่ว่าต้องสำรวจปัญหาที่เกิดขึ้น โดยอาศัยการรวบรวมและเก็บข้อมูลแล้วนำมาวางแผนปฏิบัติเพื่อแก้ปัญหา โดยการจัดทำเป็นโครงการแต่ละโครงการให้เหมาะสมกับการแก้ปัญหานั้น ๆ และต้องมีการประเมินผลการปฏิบัติงานตามโครงการ เพื่อให้สามารถดำเนินงานได้ผลตามจุดมุ่งหมายของงานนิเทศการศึกษา และเพื่อการปรับปรุงแผนงานและโครงการในการจัดดำเนินงานครั้งต่อไป

ขั้นตอนในการวางโครงการ

วิจิตร วรุฒบางกูร และ สุพิชญา ธีระกุล (2520 : 143-144) ได้ให้แนวคิดในการวางโครงการว่าประกอบด้วยขั้นตอนต่อไปนี้

1. **ขั้นเตรียมโครงการ (Planning Preparation)** เป็นขั้นรวบรวมข้อมูล ศึกษาสภาพสิ่งแวดล้อม
2. **ขั้นกำหนดโครงการ (Planning Formulation)** ขั้นนี้ผู้วางโครงการจะนำข้อมูลและสภาพแวดล้อมที่ใดศึกษามา นำมาเขียนขึ้นเป็นโครงการอย่างเป็นระบบระเบียบ
3. **ขั้นปฏิบัติตามโครงการ (Planning Implementation)** เป็นขั้นดำเนินการตามโครงการ ได้แก่ การสำรวจทรัพยากรที่กำหนดไว้ในโครงการ ทำความเข้าใจกับผู้ร่วมงานและผู้เกี่ยวข้อง จัดสรรความรับผิดชอบและให้กำลังใจแก่ผู้ปฏิบัติ
4. **ขั้นประเมินผลโครงการ (Planning Evaluation)** จัดประเมินผลโครงการหลายวิธี ตลอดจนประเมินบรรยากาศในการทำงาน

ศูนย์อินโนเทค (Innotech) อ้างถึงใน ประกาศ แสงเพชร (2521 : 121) กำหนดขั้นตอนในการวางโครงการดังนี้

1. **ขั้นกำหนดความมุ่งหมาย** เป็นขั้นพิจารณาแยกแยะความต้องการที่ยังคงเป็นปัญหา และกำหนดความมุ่งหมายที่สามารถประเมินได้
2. **ขั้นการพิจารณาเลือก** ได้แก่ การพิจารณาเลือกวิธีในการแก้ปัญหา
3. **ขั้นการปฏิบัติและประเมินผล** ได้แก่ การพิจารณารายละเอียดของโครงการ แผนงานทดลองปฏิบัติ และประเมินตามเกณฑ์ที่ตั้งไว้
4. **ขั้นการปรับปรุงและแก้ไข** ได้แก่ การปรับปรุงรายละเอียดของแผน เพื่อให้การปฏิบัติได้ผลดียิ่งขึ้น

คุณลักษณะที่ดีของโครงการนิเทศการศึกษา

1. โครงการนิเทศการศึกษาที่ดีต้องมีประสิทธิภาพ ทุกคนมีส่วนเกี่ยวข้องได้มีส่วนร่วม งานที่ปฏิบัติต้องสัมพันธ์กับจุดมุ่งหมายของการศึกษา
2. ควรวางโครงการนิเทศการศึกษาจากสภาพที่ครูประสบอยู่ โครงการที่ไม่คำนึงถึงความรู้ ความสามารถของครู สภาพการที่ครูประสบอยู่ จะเป็นโครงการที่ดีไม่ได้เลย
3. ควรวางโครงการให้ตรงกับความต้องการและปัญหาของโรงเรียน

4. ควรจัดโครงการให้สมาชิกที่เกี่ยวข้องทำงานร่วมกัน โดยทำงานตามความสามารถและสติปัญญาของแต่ละบุคคล

5. ควรวางโครงการตามแนวประชาธิปไตย โดยยึดหลักความสามารถเฉพาะบุคคล นับถือศักดิ์ศรี คุณค่าของคน ร่วมมือช่วยเหลือซึ่งกันและกัน

6. โครงการนิเทศการศึกษาควรส่งเสริมให้มีการวิจัยผลงานที่ปฏิบัติในโรงเรียน นั่นคือ ควรมีการวิเคราะห์ วิจัยผลงาน เพื่อให้ผู้ร่วมงานได้ค้นหาวิธีที่ดีกว่าตามวิธีการวิทยาศาสตร์

โดยสรุป ในการวางโครงการนั้นมีขั้นตอนและวิธีการหลายขั้น ตั้งแต่ขั้นเตรียมการขั้นกำหนด ขั้นปฏิบัติและขั้นประเมินผล เพื่อให้โครงการที่มีประสิทธิภาพอย่างแท้จริง ควรคำนึงถึงคุณสมบัติที่ของการเขียนโครงการนิเทศศึกษาคงเสมอ

แนวคิดและผลการวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ผลงานวิจัยและแนวคิดของผู้สนใจศึกษาเกี่ยวกับการนิเทศศึกษา ซึ่งจะได้กล่าวถึงโดยลำดับดังนี้

บุญชัยก แสงศิริกุล (2512 : 86) ได้วิจัยเรื่อง การศึกษาหน้าที่และความรับผิดชอบของศึกษานิเทศก์ในส่วนกลาง ในกระทรวงศึกษาธิการ โดยศึกษาหน้าที่และความรับผิดชอบที่ปฏิบัติอยู่จริง พบว่าศึกษานิเทศก์มีหน้าที่และความรับผิดชอบดังนี้

1. จัดประชุมสัมมนา และฝึกอบรมครูประจำการ
2. พัฒนาคู่มือครู หลักสูตร โครงการสอนและประมวลการสอน
3. ช่วยประสานงานระหว่างฝ่ายบริหารกับฝ่ายวิชาการ
4. สำรองปัญหาและอุปสรรคในการนิเทศ
5. แนะนำการใช้คู่มือครู หลักสูตร โครงการสอนและประมวลการสอน
6. นำผลการวิจัยมาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาการเรียนการสอน
7. ตรวจสอบนิเทศตามหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย

8. วางโครงการนิเทศการศึกษา
9. สำนวนปัญหาและอุปสรรคของการเรียนการสอน
10. ให้คำปรึกษาแก่ครูเป็นรายบุคคลและเป็นหมู่คณะ
11. ทดลองศึกษาค้นคว้าเทคนิควิธีสอนใหม่ ๆ
12. สังเกตการสอนของครู และให้คำแนะนำเกี่ยวกับการเรียนการสอน
13. นิเทศและติดตามผลงานของศึกษานิเทศก์และครู
14. เสนอแนะการใช้อุปกรณ์การเรียนการสอน

ธีรเทพ ทองสดีชัย (2515 : หน้า ๑-๘) ได้ศึกษาเรื่อง ความคิดเห็นของครูประถมศึกษาที่มีต่อการปฏิบัติงานของศึกษานิเทศก์ จากการศึกษาพบว่า

1. ครูมีความเห็นว่าศึกษานิเทศก์ควรมีอายุระหว่าง 30-60 ปี วุฒิปริญญาตรี อย่างต่ำปริญญาตรี มีประสบการณ์ในการสอนมาแล้วไม่น้อยกว่า 5 ปี และควรจะทำการนิเทศได้อย่างน้อย 3 วิชา

2. การปฏิบัติงานจริงของศึกษานิเทศก์เกี่ยวกับการนิเทศและตรวจเยี่ยมโรงเรียน ชี้เรียน สังเกตการสอน การประชุมครู การแนะนำคานการเรียนการสอน การแนะนำรายหมวดวิชา เรื่องที่จะทำการนิเทศแนะนำ การพบปะสังสรรค์กับครู ปรากฏว่าศึกษานิเทศก์ปฏิบัติน้อยเกินความคาดหมายและไม่สนองความต้องการของครู

3. สิ่งที่ครูต้องการให้ศึกษานิเทศก์ปฏิบัติหรือช่วยเหลือแนะนำ ได้แก่ ปฏิบัติตนเป็นกันเองกับครู ไม่ปฏิบัติเป็นผู้นั่งจับนินทา ต้องการให้เขาสังเกตการสอน สังเกตการสอน แนะนำวิธีสอนใหม่ ๆ แนะนำวิธีทำอุปกรณ์ แนะนำเกี่ยวกับการประเมินผล ช่วยเหลือแก้ปัญหาทางคานการเรียนการสอน ต้องการได้รับคำแนะนำในหมวดวิชาภาษาไทย คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ การบรรยายทางวิชาการ ต้องการเฉพาะเนื้อหาสาระที่สำคัญและมีกิจกรรมประกอบเพื่อความเพลิดเพลิน

4. ผลการปฏิบัติงานของศึกษานิเทศก์ ครูมีความรู้สึกว่าจะช่วยแก้ปัญหาการเรียนการสอนได้น้อย ช่วยปรับปรุงคุณภาพการศึกษาได้ปานกลาง

5. ผลการปฏิบัติงานของศึกษานิเทศก์ในคานการแนะนำเพื่อปรับปรุงคุณภาพของการศึกษา การประเมินผลการศึกษา การวิเคราะห์ค้นคว้าทดลอง ส่วนมากไม่ตรงตามความ

ต้องการของครู ทางด้านการปฏิบัติตนของศึกษานิเทศก์ ในด้านมนุษยสัมพันธ์ การให้กำลังใจ การประสานงาน การแบ่งงาน การรับฟังเหตุผลและประชาธิปไตย ส่วนมากศึกษานิเทศก์ปฏิบัติได้ใกล้เคียงกับความต้องการของครู แต่การแสดงตนเป็นคนเด่น ก้าวท้าวเรื่องของผู้อื่นยังปรากฏอยู่ ซึ่งครูไม่ต้องการ สำหรับการปฏิบัติงานด้านการผลิตจัดประมวลการสอน คู่มือครู โครงการสอนหนังสืออ่านประกอบ ส่วนมากศึกษานิเทศก์พยายามจัดให้ครูและสนองความต้องการให้ครูได้พอสมควร แต่การผลิตเอกสารทางวิชาการ การจัดศูนย์วัสดุ การจัดบรรยายทางวิชาการ ยังมีเป็นส่วนน้อยไม่ตรงตามความต้องการของครู

6. หัตนคติโดยทั่วไปของครูที่เกี่ยวกับการปฏิบัติงานของศึกษานิเทศก์มีได้เป็นไปในทางที่ดี

ศึกษานิเทศก์ในทัศนะของครูผู้ได้รับการนิเทศ โดยศึกษาบทบาทของศึกษานิเทศก์ผ่านมัธยมผลการวิจัยสรุปว่า

1. เกี่ยวกับอำนาจบังคับบัญชาของศึกษานิเทศก์ในทัศนะของครูพบว่าครูรู้สึกว่ศึกษานิเทศก์มีอำนาจบังคับบัญชาครู
2. เกี่ยวกับความคาดหวังที่จะได้รับการช่วยเหลือจากศึกษานิเทศก์ ในทัศนะของครูพบว่ามีความเห็นแบ่งแยกเป็น 2 กลุ่ม คือ กลุ่มหนึ่งเห็นว่าศึกษานิเทศก์ช่วยเหลือที่ตนคาดหวังแล้ว แต่อีกกลุ่มหนึ่งเห็นว่ายังไม่ช่วยเหลือตามที่ตนคาดหวัง
3. ครูส่วนมากต้องการให้นิเทศแบบประชาธิปไตย
4. เกี่ยวกับหลักการใช้มนุษยสัมพันธ์และลักษณะของผู้นำของศึกษานิเทศก์ ในทัศนะของครูพบว่าทั้งสองอย่างนั้นเป็นเครื่องเกื้อกูลอย่างดีต่อการนิเทศ ทำให้ครูไว้วางใจในตัวศึกษานิเทศก์
5. เกี่ยวกับฐานะทางค้ำข้าง ๆ ของศึกษานิเทศก์ พบว่ามีผลกระทบกระเทือนต่อประสิทธิภาพของการนิเทศการศึกษา กล่าวคือ ถ้ามีวุฒิ ระดับการศึกษา ฐานะทางเศรษฐกิจ ความสามารถ ประสบการณ์ในการทำงานและมีฐานะทางสังคมสูง ครูมีแนวโน้มที่จะเชื่อฟังและปฏิบัติตามมากกว่าศึกษานิเทศก์ที่มีฐานะก้ำกล่าวตัว

ระเบียบ เพชรประสิทธิ์ (2512 : 57) โค้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง ปัญหาการนิเทศการศึกษาในจังหวัดพระนครและจังหวัดใกล้เคียง พบว่า ปัญหาที่สำคัญในการนิเทศการศึกษา คือการขาดอุปกรณ์เครื่องมือเครื่องใช้ในการนิเทศ ขาดยานพาหนะในการเดินทางไปนิเทศ ทำให้การปฏิบัติงานล่าช้า

วิจิต เข้มแข็ง (2515 : ๑-๑) โค้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง ความคาดหวังเกี่ยวกับบทบาททางค่านิเทศการของศึกษานิเทศก์ประถมศึกษาประจำจังหวัด ผลของการวิจัยพบว่า

1. ความคาดหวังเกี่ยวกับบทบาทค่านิเทศการของศึกษานิเทศก์ประถมศึกษาประจำจังหวัดตามความเห็นของบุคคลทุกกลุ่ม มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ แสดงว่าความคิดเห็นเกี่ยวกับบทบาทและหน้าที่ความรับผิดชอบทางค่านิเทศการของศึกษานิเทศก์ประจำจังหวัด ยังมีข้อขัดแย้งกันอยู่ในระหว่างกลุ่มบุคคลที่เกี่ยวข้อง

2. ภูมิทางการศึกษาที่แตกต่างกันก่อให้เกิดความคิดเห็นที่ขัดแย้งกันมากกว่าความขัดแย้งที่เกิดจากตำแหน่งที่แตกต่างกัน

3. กลุ่มผู้มีวุฒิการศึกษาสูง มีความคิดเห็นที่ถูกต้องตรงตามทฤษฎีหรือหลักการนิเทศมากกว่ากลุ่มที่มีวุฒิการศึกษาต่ำ

4. กลุ่มศึกษานิเทศก์มีความเห็นที่ถูกต้องตรงตามทฤษฎีหรือหลักการมากกว่ากลุ่มครูหัวหน้าหมวดวิชา

5. ศึกษานิเทศก์มีความโน้มเอียงที่จะเห็นว่าตนเองเป็นผู้นำครูและอยู่ในฐานะเหนือครูมากกว่าผู้ร่วมงาน

6. บุคคลทุกกลุ่มยังไม่แน่ใจว่าศึกษานิเทศก์ประจำจังหวัดควรทำหน้าที่ตรวจตราควบคุมการปฏิบัติงานทั่วไปภายในโรงเรียนหรือไม่

7. กลุ่มศึกษานิเทศก์และกลุ่มครูหัวหน้าหมวดวิชายังมีความสับสนในเรื่องบทบาทและหน้าที่ซึ่งกันและกัน

ชัยวัฒน์ วรรณพงษ์ (2521 : ๑-๑) ศึกษาวิจัยในเรื่อง การปฏิบัติงานของศึกษานิเทศก์ในเขตการศึกษา 11 สรุปผลการวิจัยพบว่า

1. การปฏิบัติงานตามหน้าที่ของศึกษานิเทศก์ต่าง ๆ ซึ่งกำหนดไว้ในระเบียบกระทรวงศึกษาธิการ ว่าด้วยศึกษานิเทศก์ กรมสามัญศึกษา พ.ศ. 2519 พบว่าศึกษานิเทศก์จังหวัดได้ปฏิบัติงานตามหน้าที่ดังกล่าวเป็นบางครั้งและได้ผลพอควร ยกเว้นการตรวจสอบและควบคุมสถานศึกษาในฐานะพนักงานเจ้าหน้าที่ตามกฎหมาย การศึกษาทดลองวิจัย การพัฒนาหลักสูตร การจัดทำคู่มือครู เอกสารทางวิชาการและวัสดุอุปกรณ์ประกอบการเรียนการสอน และการเสนอแนะให้คำปรึกษาทางวิชาการแก่กรมสามัญศึกษา ปรากฏว่าศึกษานิเทศก์จังหวัดได้มีการปฏิบัติงานน้อย

2. การปฏิบัติงานของศึกษานิเทศก์จังหวัดตามหน้าที่ต่าง ๆ ได้ผลมากน้อยเรียงตามลำดับดังนี้ ปฏิบัติงานอื่น ๆ ที่ได้รับมอบหมายได้ผลเป็นอันดับหนึ่ง รองลงไปตามลำดับได้แก่ จัดประชุมอบรม สัมมนาครูอาจารย์ เพื่อส่งเสริมคุณภาพของการเรียนการสอนและการบริหารการศึกษา จัดประเมินผลงานทางด้านวิชาการ ปรับปรุงและส่งเสริมคุณภาพของการเรียนการสอนและการบริหารการศึกษา โดยใช้นวัตกรรมทางการศึกษาต่าง ๆ นิเทศการสอนและการบริหารงานวิชาการหรือเป็นที่ปรึกษาทางวิชาการแก่สถานศึกษาที่อยู่ในขอบเขตความรับผิดชอบพิจารณา หรือพัฒนาหลักสูตรแบบเรียนหรือแนวการสอนให้สอดคล้องกับสภาพปัจจุบัน การจัดทำคู่มือ เอกสารทางวิชาการ และอุปกรณ์ประกอบการเรียนการสอน การตรวจและควบคุมสถานศึกษาในฐานะพนักงานเจ้าหน้าที่ตามกฎหมายการเสนอแนะให้คำปรึกษาทางวิชาการแก่กรมสามัญศึกษา และการศึกษาทดลองวิจัยในเรื่องเกี่ยวกับการเรียนการสอน

3. ปัญหาเกี่ยวกับการปฏิบัติงานของศึกษานิเทศก์ที่สำคัญ ได้แก่ ปัญหาจำนวนศึกษานิเทศก์ต่อครูต่อโรงเรียนไม่ใกล้เคียงส่วนกัน งบประมาณมีน้อย อุปกรณ์และเครื่องมือเครื่องใช้ในการนิเทศการศึกษามีไม่เพียงพอ หน้าที่ของศึกษานิเทศก์กำหนดไว้กว้างยากต่อการปฏิบัติ ขาดความคล่องตัวในการปฏิบัติงาน เพราะโรงเรียนประถมศึกษาที่มีหลายสังกัด โรงเรียนที่จะไปนิเทศกระจายอยู่ห่างกัน และครูไม่ค่อยจะนำเอาวิธีการหรือข้อนิเทศไปปฏิบัติ

ขุม สีสุข (2523 : 122-123) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง กิจกรรมการนิเทศการศึกษาของศึกษานิเทศก์จังหวัด พบว่าปัญหาและอุปสรรคในการจัดกิจกรรมการนิเทศการศึกษาที่

เป็นปัญหามาก โต้แย้ง ขาดแคลนงบประมาณของหน่วยศึกษานิเทศก์และของโรงเรียน การจัดการศึกษาขาดเอกภาพหลายหน่วยงานเป็นผู้จัด ที่เป็นปัญหาน้อยคือโรงเรียนขาดแคลนเครื่องอ่านวัสดุความสะดวก ครูไม่มีเวลาเข้าร่วมกิจกรรมการนิเทศการศึกษา ครูไม่ได้รับการสนับสนุนจากผู้บริหารให้เข้าร่วมกิจกรรมการนิเทศ การคมนาคมไม่สะดวก ครูไม่เลื่อมใสศึกษานิเทศก์ หัวหน้าหน่วยศึกษานิเทศก์ขาดความเป็นผู้นำ และครูไม่แน่ใจในผลการนิเทศการศึกษา

ภาพพิชัย แก้วผลิกรังษี (2524 : 9) ได้ศึกษาในเรื่อง บทบาทของศึกษานิเทศก์สังกัดกรุงเทพมหานคร พบว่าเกี่ยวกับบทบาทที่เป็นจริงของศึกษานิเทศก์ทั้ง 8 ด้าน คือ ด้านนิเทศการศึกษา ด้านพัฒนาการเรียนการสอน ด้านการผลิตเอกสารทางวิชาการและการผลิตสื่อการเรียนการสอน ด้านการทดลอง ค้นคว้าและวิจัยเชิงปฏิบัติ ด้านการบริหาร ด้านการแนะแนวการศึกษา ด้านการประสานงานและบริการต่าง ๆ และด้านการประเมินผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนและประเมินมาตรฐานโรงเรียน เมื่อพิจารณาแต่ละด้านผู้บริหารมีความเห็นแตกต่างจากครู 2 ด้าน คือ ด้านการผลิตเอกสารทางวิชาการ และการผลิตสื่อการเรียนการสอน และด้านการประเมินผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียน และประเมินมาตรฐาน ผู้บริหารเห็นว่าศึกษานิเทศก์ปฏิบัติอยู่ในระดับปานกลาง แต่ครูเห็นว่าปฏิบัติน้อย นอกนั้นเห็นตรงกันว่าปฏิบัติน้อย ส่วนศึกษานิเทศก์เห็นว่าด้านการผลิตเอกสารทางวิชาการและสื่อการเรียนการสอนมาก และด้านอื่น ๆ อยู่ในเกณฑ์ปานกลาง

สุภลักษณ์ กุหาทอง (2525 : 9) ได้ศึกษาเรื่อง การปฏิบัติงานนิเทศการศึกษาของศึกษานิเทศก์สังกัดกรมสามัญศึกษาในทัศนะของผู้บริหาร ครูผู้สอนและศึกษานิเทศก์ ในเขตการศึกษา 9 พบว่า

1. ความคิดเห็นของผู้บริหาร ครูผู้สอนและศึกษานิเทศก์ เกี่ยวกับการปฏิบัติงานนิเทศการศึกษาของศึกษานิเทศก์ ในด้านนิเทศการสอนในโรงเรียน ด้านพัฒนาหลักสูตร ด้านบริหารงานทางวิชาการ ด้านศึกษา ทดลอง วิจัยและเขียนบทความทางวิชาการ และด้านบริการทางการศึกษา พบว่าการปฏิบัติงานของศึกษานิเทศก์อยู่ในระดับน้อยทุกด้าน

2. ความคิดเห็นของผู้บริหาร ครูผู้สอนและศึกษานิเทศก์ เกี่ยวกับการปฏิบัติงาน นิเทศการศึกษาของศึกษานิเทศก์ในสถานต่าง ๆ แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 จึงขัดแย้งกับสมมุติฐานที่ตั้งไว้

3. ปัญหาและอุปสรรคในการปฏิบัติงานนิเทศการศึกษาของศึกษานิเทศก์ ที่เป็นปัญหามาก คือระยะเวลาที่ศึกษานิเทศก์พบกับครูเพื่อให้การนิเทศน้อยเกินไป จำนวนของศึกษานิเทศก์ต่อจำนวนครูและโรงเรียนไม่ใกล้เคียงกัน เอกสารหลักสูตรและเครื่องมือ เครื่องใช้ในการนิเทศมีไม่เพียงพอ ครูผู้สอนไม่ได้ศึกษาเอกสารที่ศึกษานิเทศก์ผลิตขึ้น ชขาดแคลนงบประมาณในการผลิตสื่อการเรียนการสอน ขาดการวางแผนงานนิเทศการศึกษา ร่วมกัน และขาดการติดตามผลการปฏิบัติงานนิเทศการศึกษา

สุชาติ ศรีนวลนัต (2526 : ๑-๑) ใควิจัยเรื่อง บทบาทและคุณลักษณะของ ศึกษานิเทศก์ที่พึงประสงค์ตามทัศนะของบุคลากรศูนย์การศึกษาออกโรงเรียนจังหวัด ผลการ วิจัยสรุปได้ว่า

1. บทบาทของศึกษานิเทศก์ พบว่าบุคลากรศูนย์การศึกษาออกโรงเรียนจังหวัด ต้องการให้ศึกษานิเทศก์มีบทบาททุกด้านอยู่ในเกณฑ์ค่อนข้างมากเรียงตามลำดับความสำคัญ จากมากไปหาน้อย คือ บทบาทด้านการส่งเสริมคุณภาพงานวิชาการ บทบาทด้านการประสาน ประโยชน์ราชการ และบทบาทด้านนิเทศการศึกษาออกโรงเรียน

2. คุณลักษณะของศึกษานิเทศก์ พบว่าบุคลากรศูนย์การศึกษาออกโรงเรียนจังหวัด ต้องการให้ศึกษานิเทศก์มีคุณลักษณะทุกด้านอยู่ในเกณฑ์ค่อนข้างมากเรียงลำดับความสำคัญจาก มากไปหาน้อย คือคุณลักษณะด้านทักษะเฉพาะสำหรับตำแหน่ง คุณลักษณะด้านบุคลิกลักษณะและ คุณลักษณะด้านความรู้

3. เปรียบเทียบความคิดเห็นที่มีต่อบทบาทของศึกษานิเทศก์ พบว่าบุคลากร ศูนย์การศึกษาออกโรงเรียนจังหวัดที่ปฏิบัติงานอยู่ในภาคใต้มีความคิดเห็นต่อบทบาทของ ศึกษานิเทศก์ ด้านความรู้และด้านการประสานประโยชน์ราชการ แตกต่างจากผู้ปฏิบัติงาน อยู่ในภาคเหนือ ภาคกลางและภาคตะวันออกเฉียงเหนือ บุคลากรศูนย์การศึกษาออกโรงเรียน จังหวัดที่มีคุณวุฒิต่ำกว่าระดับปริญญาตรี มีความคิดเห็นต่อบทบาทด้านการส่งเสริมคุณภาพงาน

วิชาการ แตกต่างจากผู้ที่มีความรู้ตั้งแต่ปริญญาตรีหรือเทียบเท่าขึ้นไป ส่วนตัวแปรตามลักษณะการปฏิบัติงาน ไม่มีผลทำให้บุคลากรศูนย์การศึกษาออกโรงเรียนจังหวัดมีความคิดเห็นต่อบทบาทของศึกษานิเทศก์ทุกด้านแตกต่างกัน

4. เปรียบเทียบความคิดเห็นที่มีต่อคุณลักษณะของศึกษานิเทศก์ พบว่าบุคลากรศูนย์การศึกษาออกโรงเรียนจังหวัดที่ปฏิบัติงานในภาคใต้ และภาคเหนือมีความคิดเห็นต่อคุณลักษณะของศึกษานิเทศก์ ด้านทักษะเฉพาะสำหรับตำแหน่งแตกต่างจากผู้ปฏิบัติงานในภาคกลางและภาคตะวันออกเฉียงเหนือ บุคลากรศูนย์การศึกษาออกโรงเรียนจังหวัดที่ปฏิบัติงานในฝ่ายบริหารมีความคิดเห็นต่อคุณลักษณะของศึกษานิเทศก์ ด้านทักษะเฉพาะสำหรับตำแหน่งแตกต่างจากผู้ปฏิบัติงานในฝ่ายพัฒนาและฝึกอบรม ฝ่ายการศึกษาสายสามัญ ฝ่ายการศึกษาสายอาชีพ และฝ่ายแผนงานและโครงการ บุคลากรศูนย์การศึกษาออกโรงเรียนจังหวัดที่ปฏิบัติงานในฝ่ายการศึกษามวลชนมีความคิดเห็นต่อคุณลักษณะของศึกษานิเทศก์ ด้านทักษะเฉพาะสำหรับตำแหน่งแตกต่างจากผู้ปฏิบัติงานในฝ่ายการศึกษาสายสามัญ ฝ่ายการศึกษาสายอาชีพ และฝ่ายแผนงานและโครงการ บุคลากรศูนย์การศึกษาออกโรงเรียนจังหวัดที่ปฏิบัติงานฝ่ายพัฒนาและฝึกอบรมมีความคิดเห็นต่อคุณลักษณะของศึกษานิเทศก์ด้านทักษะเฉพาะตำแหน่ง แตกต่างจากผู้ปฏิบัติงานในฝ่ายแผนงานและโครงการ สำหรับบุคลากรศูนย์การศึกษาออกโรงเรียนจังหวัดที่มีความรู้ต่ำกว่าระดับปริญญาตรี มีความคิดเห็นต่อคุณลักษณะของศึกษานิเทศก์ ด้านทักษะเฉพาะตำแหน่งแตกต่างจากผู้ที่มีความรู้ตั้งแต่ปริญญาตรีหรือเทียบเท่าขึ้นไป ส่วนคุณลักษณะด้านความรู้และด้านบุคลิกลักษณะ บุคลากรศูนย์การศึกษาออกโรงเรียนจังหวัดมีความคิดเห็นไม่แตกต่างกัน

อวยชัย จันทน์ภูษาศิลป์ (2527 : บทคัดย่อ) ใควิฉัยเรื่อง บทบาทที่พึงประสงค์ของศึกษานิเทศก์ กรมการศึกษาออกโรงเรียน ตามทัศนะของครูใหญ่ ครูสอนโรงเรียนผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จระดับที่ 3-4 ประเภทชั้นเรียนและบุคลากรศูนย์การศึกษาออกโรงเรียนจังหวัดในเขตการศึกษา 10 ผลการวิจัยพบว่าบทบาทที่พึงประสงค์ของศึกษานิเทศก์กรมการศึกษาออกโรงเรียน ด้านการนิเทศการศึกษา ด้านการพัฒนาและส่งเสริมคุณภาพทางวิชาการและด้านการประสานประโยชน์ราชการ ตามทัศนะของครูใหญ่ ครูสอนโรงเรียนผู้ใหญ่และบุคลากร

ศูนย์การศึกษาออกโรงเรียนจังหวัดในเขตการศึกษา 10 แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

เคิร์ตซ์ (Kurtz 1958 : 149 - 158) ได้ศึกษาเรื่อง An Intern Experience Elementary School Supervision) ปรากฏผลว่าศึกษานิเทศก์มีหน้าที่และรับผิดชอบโดยตรงต่อคณะครูและผู้บริหารในเรื่องการประสานงาน การแนะนำและการจูงใจครู สังเกตการสอน สาธิตการสอน วางโครงการนิเทศ เข้าร่วมฝึกอบรมและสัมมนาทางการศึกษา เป็นที่ปรึกษาและวิทยากรหลักสูตร ปรุมนิเทศครูและนักเรียน ประเมินผลความก้าวหน้าและผลที่ได้รับจากการศึกษา วางโครงการร่วมกับครูใหญ่ เสนอโครงการทางการศึกษาและเข้าร่วมในโครงการศึกษาของรัฐ สร้างความสัมพันธ์ระหว่างผู้ปกครอง ชุมชนกับโรงเรียน บริการให้คำปรึกษาและอื่น ๆ

กัสส์ (Guss 1969 : pp. 84 - 86) ศึกษาเกี่ยวกับความรู้สึกของครูที่มีต่อการนิเทศ พบว่า "ครูเห็นว่าการนิเทศยังไม่เป็นศูนย์กลางในการปรับปรุงการเรียนการสอน และยังไม่ได้เตรียมช่วยในการสอน และพบว่าครูต้องการการนิเทศที่ช่วยพวกเขาในการแก้ปัญหาการเรียนการสอน"

อดัมส์ และโบวี (Adams and Bowie 1957 : 211 - 215) ได้ศึกษาเรื่อง How We Learn : Implication for Supervision) พบว่า "การนิเทศการศึกษาเกี่ยวกับการปรับปรุงคุณภาพการเรียนการสอน ศึกษานิเทศก์มีหน้าที่รับผิดชอบโดยตรงคือการให้บริการแก่ครู ไม่ใช่เป็นผู้บังคับบัญชา"

จากแนวคิดและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องที่กล่าวมาแล้วข้างต้น พอสรุปได้ว่างานการนิเทศการศึกษาของศึกษานิเทศก์ยังมีปัญหาอยู่มาก ซึ่งศึกษานิเทศก์ต้องศึกษาหน้าที่ของตนให้เข้าใจเพื่อจะได้ปฏิบัติงานได้ถูกต้อง การคัดเลือกบุคคลที่มาทำหน้าที่ศึกษานิเทศก์ยังไม่สามารถเลือกได้บุคคลที่เป็นผู้นำทางวิชาการ งานนิเทศไม่ประสานสัมพันธ์กับงานด้านการเรียนการสอนและการบริหารโรงเรียน ซึ่งงานหลักของศึกษานิเทศก์ ได้แก่ การปรับปรุงการเรียนการสอนและการช่วยเหลือครู แต่การปฏิบัติงานของศึกษานิเทศก์ไม่ตรงกับความ

ต้องการของครู เนื่องจากขอบเขตงานของศึกษานิเทศก์กว้างขวางมาก ต้องทำหน้าที่อย่างอื่น อีกหลายอย่าง ทำให้มีเวลาทางบ้านวิชาการน้อยและปัญหาที่สำคัญเกี่ยวกับการนิเทศการศึกษา ความรู้ความสามารถของศึกษานิเทศก์ยังไม่เหมาะสมกับหน้าที่การงาน ขาดการประสานงาน และความร่วมมือ

กล่าวโดยสรุปการปฏิบัติงานนิเทศการศึกษาของศึกษานิเทศก์จะประสบผลสำเร็จ บรรลุตามจุดมุ่งหมายของจากจัดการศึกษานอกโรงเรียนได้นั้น ศึกษานิเทศก์จะต้องตระหนัก ในหน้าที่และต้องทำความเข้าใจเกี่ยวกับจุดมุ่งหมายของการนิเทศ หลักการนิเทศ กระบวนการนิเทศและเทคนิคต่าง ๆ ที่ใช้ในการนิเทศ ตลอดจนศึกษาแนวคิดและผลงานวิจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง เพื่อเป็นแนวทางในการปรับปรุงแก้ไขให้งานนิเทศการศึกษาเกิดการพัฒนาและมี ประสิทธิภาพยิ่งขึ้นอันจะส่งผลถึงการพัฒนาการเรียนการสอนของนักศึกษาผู้ใหญ่ซึ่งเป็นกำลัง สำคัญในการพัฒนาประเทศต่อไปในอนาคต

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย